

Šuolis link darnaus GYVENIMO STILIAUS

Švietimas darniam gyvenimui
Praktinis vadovas

Jump into Sustainable
LIFESTYLES

Projektas finansuojamas Erasmus + Programos.

Praktinis vadovas išleistas daptavus PERL - Partnerystė švietimui ir tyrimams apie atsakingą gyvenimą metodikas, 2018 m.

Projekto partneriai:

Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete, Hamar, Norvegija.

Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Vilnius, Lietuva

Kūrybiško mokymosi centras „Annas 2“, Ryga, Latvija.

Žmonės žmonēms, Talinas, Estija.

Darbo grupės nariai:

Victoria W. Thoresen,
Robert J. Didham,
Lina Straukė,
Linda Smilga,
Santa Kempele,
Ruta Pels,
Leonid Smulskiy.

Dizainas:

Monika Mištautienė.

ĮVADAS.....	3
ŠUOLIS LINK DARNAUS GYVENIMO STILIAUS.....	3
PERL ir švietimas darniam gyvenimui.....	4
Švietimo darniam vystymuisi (ŠDV) svarba.....	3
Aktyvaus mokymosi būdai ir metodai.....	5
Kompetencijų ugdymas.....	6
Praktinio vadovo teikiama nauda.....	7
Mokymosi temos.....	7
Praktinio vadovo struktūra.....	8
1 Tema: GLOBALUS PILIETIŠKUMAS.....	9
1a užduotis „Socialiniai pokyčiai mokykloje“	10
1b užduotis „Buvimas savimi ir identitetas“	12
1c užduotis „Pirmas dalykas ką pagalvoji, kai pasakau...“	16
2 Tema: VERTYBĖS.....	17
2a užduotis „Norima ateitis“	18
2b užduotis „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“	19
2c užduotis „Erdvės tyrinėjimas“	20
3 Tema: ĮPROČIAI.....	22
3a užduotis „Susitikimas viduryje“	23
3b užduotis „Laikas ir technologijos“	25
3c užduotis „Laiko juosta vaizdu“	27
3d užduotis „Pasirink“	28
4 Tema: FINANSAI.....	29
4a užduotis „Ką mes perkame?“	29
4b užduotis „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“	31
5 TEMA: Medijų raštingumas.....	35
5a užduotis „Kieno ši istorija?“	36
5b užduotis „Kasdienių daiktų paslaptys“	37
5c užduotis „Pirmo puslapio naujiena“	40
5d užduotis „Raktiniai žodžiai“	41

ĮVADAS

ŠUOLIS LINK DARNAUS GYVENIMO STILIAUS

Šiandienos visuomenė daug geriau supranta neigiamą žmogaus įtaką aplinkai ir auga suvokimas, jog norint užtikrinti darnų vystymąsi ateityje, žmogui tiesiog būtina darniai gyventi su supančia aplinka. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama atskiro individo vaidmeniui ir tam, kaip kiekvieno žmogaus įvairūs pasirinkimai įtakoja darnų vystymąsi globaliu lygmeniu. Nepamirštama ir švietimo darniam vystymuisi svarba, kuris atlieka labai svarbų vaidmenį.

Augantis esamų ir būsimų problemų kompleksškumas kelia visuomenės susirūpinimą aplinkos ir darnumo klausimais. Sparčiai besikeičiantis klimatas yra tik vienas iš požymių, iliustruojančių, kokioje kritinėje situacijoje yra Žemės planeta. Tuo tarpu vis dar egzistuojanti nedarni gamybos ir vartojimo kultūra rodo, jog pasaulio visuomenė turi giliai įsišaknijusių problemų, kurias būtina nedelsiant spręsti.

Norėdami susidoroti su šiais iššūkiais privalome kardinaliai keisti švietimą ir tai, kaip bei ko mes mokome vaikus. Deja, dažnai švietimo sistemoje globalių pasaulio problemų sprendimas nesureikšminamas ir nėra svarbus, todėl turime neatidėliojant pergalvoti pedagogikos vaidmenį šiame kontekste ir keisti mokymo programų turinį.

Moderniai visuomenei reikia, kad mokykla užtikrintų jaunų žmonių įgūdžių ir gebėjimų suprasti, numatyti ir kurti ateityje reikalingus sprendimus ugdymą, taip pat mokyty susidoroti su neapibrėžtomis, kompleksinėmis pasaulio problemomis. Deja, Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) ugdymo procese darnus vystymasis vis dar nėra pakankamai svarbi tema, o mokytojai dažniausiai dirba vadovaudamiesi principu, pagal kurį pedagogas yra ugdymo proceso centre, t.y. jis yra žinių šaltinis (ekspertas), perduodantis jas mokiniui. Tai reiškia, kad pamokos organizuojamos sistemingai papildant prieš tai buvusiose pamokose perteiktą mokomąją medžiagą, mokytojas dirba turėdama griežtą informacijos turinio struktūrą, kurią siekia perteikti besimokančiajam neišeidamas iš ugdymo programos rėmų.

Norint atliepti švietimo darniam vystymuisi keliamus reikalavimus, Baltijos šalys savo švietimo sistemoje turėtų daugiau taikyti „transformuojamus“ modelius, kurių dėka moksleiviai galėtų išmokti integruoti naujas žinias ir palyginti naują informaciją su tuo, ką patys jau žino apie pasaulį. Tai suteiktų jiems galimybę įprasminti jų turimas žinias ir patirtis.

Šiame praktiniame vadove pateikiami aktyvūs mokymosi metodai, kurie gali padėti mokytojams įtraukti moksleivius į ugdymo procesą, sudominti juos, sukurti galimybę moksleiviams besimokant patiems aktyviai dalyvauti. Vadovas parengtas pritaikant PERL metodiką Baltijos šalių poreikiams: aktyvios tarpdisciplininės užduotys paremtos patirtiniu mokymusi, susijusiu su atsakingu ir darniu gyvenimo būdu. Toks mokymosi būdas yra labiau įtraukiantis, motyvuojantis ir suteikiantis daug daugiau prasmės pačiam mokymuisi.

PERL ir švietimas darniam gyvenimui

The Partnership for Education and Research about Responsible Living (PERL) (Partnerystė švietimui ir tyrimams apie atsakingą gyvenimą) –tai tinklas švietėjų ir tyrėjų, kuriančių mokomąją medžiagą ir metodus, skatinančius žmones pasirinkti gyvenimo būdą, įtakojantį konstruktyvius pokyčius. PERL partneriai tiria socialines inovacijas ir atsakomybę, viešina kūrybingas bendruomenes, kurios kartu atranda naujus gyvenimo būdus, remia darnaus vystymosi švietimą, tame tarpe švietimą, skirtą darniam gyvenimo stiliui, kuria mokomuosius metodus ir medžiagą; teikia rekomendacijas ir patarimus, kuria vertybėmis pagrįstus rodiklius, parengia politines rekomendacijas darnios gyvensenos praktikų diegimui. PERL apjungia partnerius iš 140 institucijų 50-yje šalių.

PERL yra UNESCO švietimo apie darnų gyvenimo būdą Katedros ir jos UNITWIN projekto dalis, kuriuos koordinuoja Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete.

Šį praktinį vadovą remia Erasmus+ programa, o prie jo sukūrimo prisidėjo 4 partneriai:

- Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete, Hamar, Norvegija.
- Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Vilnius, Lietuva
- Kūrybiško mokymosi centras „Annas 2“, Ryga, Latvija.
- Humana žmonės žmonėms, Talinas, Estija.

Švietimo darniam vystymuisi (ŠDV) svarba

Švietimas yra vienas pagrindinių įrankių siekiant darnumo. Visame pasaulyje žmonės pripažįsta, kad dabartinės ekonomikos vystymosi tendencijos nėra darnios ir kad visuomenės sąmoningumas, švietimas bei mokymas yra pagrindinės priemonės, kurios gali užtikrinti darnesnę visuomenę. Tarptautinis Darnaus vystymosi susitarimas ir Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030, kurią 2015 m. Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje pasirašė 193 šalys narės, ragina tarptautiniu mastu daugiau dėmesio skirti švietimui kaip svarbiai priemonei siekiant darnaus vystymosi. Žmonijos tobulėjimą ir geresnę gyvenimo kokybę gali užtikrinti tik kokybiškas švietimas. Tinkamas išsilavinimas leidžia turėti aukštesnį šeimos ekonominį statusą, gerina gyvenimo sąlygas, mažina kūdikių mirtingumą ir sudaro geresnes sąlygas ateities kartų išsilavinimo augimui. Kokybiškas ugdymas taip pat teigiamai įtakoja socialinę ir ekonominę asmens ir šalies gerovę.

Svarbu suprasti, kad darnaus vystymosi švietimas leidžia įgyti šiuolaikinėje visuomenėje reikalingas žinias, požiūrį ir įgūdžius. Toks švietimas padeda tinkamai gyventi savo gyvenimą ir tuo pačiu ugdo gebėjimus efektyviai tvarkyti, naudoti gamtos išteklius.

Šiame praktiniame vadove pateikiama mokomoji medžiaga skirta mokytojams, kurie nori aktyviais būdais ugdyti mokinių supratimą apie darnaus vystymosi svarbą ir įkvėpti juos pasirinkti darnesnį gyvenimo būdą. Jaunimas yra mūsų ateitis, todėl švietimas turi padėti jiems įsisąmoninti savo vaidmenį visuomenėje ir paskatinti juos siekti darnesnio gyvenimo ugdant tam reikalingus įgūdžius ir vertybes.

Aktyvaus mokymosi būdai ir metodai

„Aktyvaus mokymosi metodologija skatina moksleivius darnaus vystymosi kontekste mąstyti apie tai, kaip jie galvoja, kokias vertybes puoselėja ir kokius sprendimus priima“ (O'Donoghue & Cusack, 2008). Šiame praktinių metodų rinkinyje pateikiami aktyvūs mokymosi metodai, kurie skirti paskatinti moksleivius tyrinėti, kas jiems asmeniškai yra darnumas ir įsivertinti kiek yra darnus jų asmeninis gyvenimas.

Pateikiami praktiniai metodai yra išbandyti ir patikrinti naudojant kitas PERL aktyvias, vertybiniu pagrindu grindžiamas mokymosi priemonės, kuriose naudojami švietimo filosofų, tokių kaip Edvard De Bono, Hoeward Gardner ir Edgar Dale mąstymo principai. Vadove pateikiamos įvairios užduotys, kuriomis siekiama sudominti moksleivius, įtraukiant juos atlikti patyrimines užduotis, skatinančias ir refleksiją, ir veiklą (t. y. kritinę praktiką).

Baltijos šalių mokyklose skiriamas nepakankamas dėmesys darnaus vystymosi ar atsakingo gyvenimo švietimui, paremto vertybėmis, holistiniu požiūriu, sisteminiu mąstymu, veikla ir susieto su moksleivių kasdieniu gyvenimu. Todėl yra reikalinga aktyvaus mokymosi metodologija, kuri skatintų norą gauti teisingą informaciją, mokytų vertinti iš įvairių žmonių perspektyvos, galėtų atspindėti mūsų veiklos rezultatus ir poveikį bei apibrėžtų reikiamus pokyčius ir atsakingesnius kasdienesius pasirinkimus, turinčius įtakos darnumui.

Svarbiausia, kad moksleiviai taptų atviri pokyčiams, bendradarbiautų, galvotų, diskutuotų apie kasdienes veiklas ir darytų išvadas, turėtų holistinį suvokimą, kritiškai mąstyti ir kūrybiškai siektų visuomenės gerovės.

Praktiniame vadove pateikiamose užduotyse daugiausia dėmesio skiriama „strateginiams klausimams“, siekiant skatinti kritišką mąstymą, kuriam reikia suvokti situaciją iš skirtingų perspektyvų, bei motyvuoti moksleivius būti aktyviais pasaulio piliečiais. Atlikdami įvairias užduotis moksleiviai supras kaip skirtingai suvokiamas pasaulis ir kiek daug pasaulyje iššūkių, susijusių su visais planetos gyventojais.

Aktyvių mokymosi metodų teigiama nauda:

- **Problemų sprendimas:** Mokiniai mokosi ne tik identifikuoti problemas, bet ir ieškoti novatoriškų problemų sprendimo būdų.
- **Kritinis mąstymas ir veiksmai:** Mokiniai mokosi analizuoti pasaulį kritiškai vertindama savo suvokimą ir savaimė suprantamus reiškinius. Jie išmoksta nuo idėjos pereiti prie veiksmų planavimo ir įgyvendinimo – tiek individualiai, tiek bendradarbiaujant.
- **Mokymasis bendradarbiaujant:** Aktyviai bendraujant su mokytojais ir kitais besimokančiais, moksleiviai ugdo gebėjimus ieškoti, reflektuoti ir kartu rasti atsakymus.
- **Didėjantis supratimas apie aplinkos apsaugos ir socialinio teisingumo svarbą:** Praktikuodamiesi įvairiais būdais suprasti priežastis ir pasekmės dėsnius, moksleiviai išmoksta suvokti sisteminius ryšius tarp procesų ir kaip šie siejasi su darniu vystymusi.
- **Dažnesnis savęs vertinimas ir refleksija:** Mokymosi priemonės motyvuoja moksleivius patiems organizuoti savo mokymosi procesą ir įsivertinti savo suvokimą, vertybes, įsitikinimus, elgesį bei imtis aktyvių veiksmų. Toks žinių įsisąmoninimas padeda moksleiviams suprasti savo pačių mąstymą ir pergaltoti kasdienesius pasirinkimus.

Kompetencijų ugdymas

Darnumui reikalingos tam tikros kompetencijos, kurios padėtų atsakingai ir konstruktyviai įsitraukti sprendžiant viso pasaulio problemas. Tokiomis kompetencijomis pasižymintys piliečiai gali savarankiškai imtis iniciatyvos ir veiksmų suprasdami kokia sudėtinga situacija. Jos apima elgesį, emocijas, „užnorina“ ir motyvuoja asmenį. Tai kognityviniai, emociniai ir motyvuojantys elementai. Taigi kompetencijos yra žinių, gebėjimų, įgūdžių, motyvų ir emocijų sąveika. Kompetencijų negalima išmokyti, bet jas gali išsiugdyti patys besimokantieji. Jos įgyjamos veikiant, per asmeninę patirtį ir refleksiją (UNESCO, 2015; Weinert, 2001).

Šis praktinis vadovas gali būti naudingas ugdant darnaus vystymosi kompetencijas. Priklausomai nuo to kiek turite laiko, kokia klasės patirtis ir kokį elgesį norite ugdyti, galite pasirinkti užduotis pagal ugdomas kompetencijas. Prie kiekvienos užduoties rasite sąrašą kompetencijų, kurias ši užduotis padeda ugdyti. Galite pasinaudoti sąrašu ir aptarti šias kompetencijas po užduoties atlikimo.

Toliau pateiktos pagrindinės kompetencijos įprastai yra suvokiamos kaip esminės darnaus vystymosi stiprinimui (žr. de Haan, 2010 m.; Rieckmann, 2012 m.; Wiek et al., 2011 m.).

- **Sisteminio mąstymo kompetencija:** gebėjimai atpažinti ir suprasti santykius, analizuoti kompleksines sistemas, galvoti kaip sistemos yra integruotos į skirtingas sritis ir skirtingus jų mastus bei susidoroti su neapibrėžtumu.
- **Perspektyvos matymo kompetencija:** gebėjimai suvokti ir įvertinti kelis būsimus - galimus, tikėtinus ir norimus dalykus, siekiant sukurti savo paties ateities viziją; atsargumo principo taikymas veiksmų padarinių įvertinimui bei rizikų ir pokyčių valdymas.
- **Normų suvokimo kompetencija:** gebėjimai suprasti ir įvertinti normas ir vertybes, kurios lemia asmens veiksmus, bei perteikti darnumo vertybes, principus, uždavinius ir tikslus interesų konfliktų ir kompromisų, neapibrėžtų žinių ir prieštaravimų kontekste.
- **Strateginio mąstymo kompetencija:** gebėjimai bendrai kurti ir įgyvendinti naujus veiksmus, skirtus darnumo plėtrai vietiniu ir platesniu lygmeniu.
- **Bendradarbiavimo kompetencija:** gebėjimai mokytis iš kitų, suvokti ir gerbti kitų poreikius, požiūrius ir veiksmus (empatija), suprasti bei užjausti kitus (empatiškas vadovavimas), spręsti grupėje kilusius konfliktus bei skatinti kolektyvinį ir aktyvų problemų sprendimą.
- **Kritinio mąstymo kompetencija:** gebėjimas kvestionuoti normas, praktikas ir nuomones, siekiant įvertinti savo paties vertybes, suvokimą ir veiksmus, bei turėti savo poziciją darnumo diskurse.
- **Savęs suvokimo kompetencija:** gebėjimas įvertinti savo paties veiksmus vietinėje bendruomenėje ir (pasaulinėje) visuomenėje, taip pat nuolat save vertinti bei motyvuoti, valdyti savo jausmus ir norus.
- **Integruoto problemų sprendimo kompetencija:** visapusiškas gebėjimas taikyti skirtingas problemų sprendimo sistemas sudėtingoms darnumo problemoms spręsti bei kurti galimus, išsamius ir teisingus, darnią plėtrą skatinančius sprendimo variantus, integruojant aukščiau nurodytas kompetencijas.

Praktinio vadovo teikiama nauda

Šis praktinis vadovas skirtas padėti spręsti darnaus vystymosi problemas ir paskatinti moksleivius analizuoti ir suprasti, kokį poveikį aplinkai daro jų gyvenimo būdas. Vadove parinktos tokios temos ir užduotys, kad būtų galima jas integruoti į skirtingas pamokas, tačiau jis galėtų būti ir kaip vadovėlis tarpdisciplininei darnaus vystymosi pamokai. Kitaip tariant, šio praktinio vadovo temos yra tarpdisciplininės, o kiekvienos temos užduotys tinka įvairioms pamokoms, tačiau galima ir kita alternatyva, kuomet mokytojas gali pasirinkti dirbti ne pagal temą su įvairiomis užduotimis, o pagal jo dalykui tinkamas užduotis, išsirenkęs jas iš skirtingų šio vadovo pateiktų temų.

Mokymosi temos

Baltijos šalių švietimo sistema stengiasi nuosekliai gerinti ugdymo kokybę, kad ši atitiktų darbo rinkos keliamus reikalavimus ir poreikius. Mokyklose vis daugiau dėmesio skiriama kiekvieno moksleivio asmeniniam augimui, savęs suvokimui, elgesio ir vertybių įsisąmoninimui. Tuo pačiu metu mokyklos taip pat stengiasi reaguoti į pasaulyje kylančias problemas ir siekia nukreipti švietimą link atsakingo ir darnaus gyvenimo skatinimo. Praktinis vadovas sudarytas iš įvairių temų, kurios tinka skirtingoms disciplinoms ir yra nukreiptas į asmeninio elgesio ir pasirinkimų analizę vietiniu ir globaliu lygmeniu. Taip pat šis vadovas atliepia šiuos Baltijos šalių mokytojų poreikius:

1. Temos yra tarpdisciplininės. Apie globalius iššūkius galima kalbėti ne tik per gamtos mokslų pamokas, bet ir įtraukti šią temą į kalbą, literatūros, matematikos ir menų dalykus. Parinktos penkios labai skirtingos temos tam, kad kiekvienos disciplinos mokytojas galėtų rasti sau tinkamą veiklą.

2. Įvairios užduotys. Novatoriški ir įvairūs metodai padeda daug geriau įsisavinti temą ir geriau suprasti esmę, todėl parinktos skirtingos užduotys ne tik suteiks žinių, bet ir motyvuos pradėti gyventi darnesnį gyvenimo būdą.

3. Temos susijusios su kasdieninėmis gyvenimo situacijomis. Formalusis švietimas pateikia informaciją atskiromis temomis, tokiomis kaip maistas, klimato pokyčiai, žmonių populiacija, vartojimas ir ekonominė nelygybė. Šio vadovo dėka informaciją galima perteikti suvokiant temų visumą per konkrečių gyvenimiškų situacijų analizę.

Kaip jau anksčiau minėta, darnumas šiame vadove perteikiamas per penkis požiūrius (temas):

Pilietiškumo: skatinant moksleivius kurti patiems savo ateitį ir suvokti kiek daug jie gali.

Vertybių: skatinant moksleivius įsivertinti pasirinktą gyvenimo būdą ir geriau pažinti save bei kitus.

Įpročių: įgalinant moksleivius suprasti, kad už vienokio ar kitokio elgesio visuomet slypi motyvas ir paskatinti vadovautis darniais motyvais.

Finansinį: ugdyti moksleivių, kaip vartotojų, atsakomybę.

Medijų raštingumą: skatinant moksleivius geriau suprasti ir gerbti kitus žmones.

Svarbu suprasti, kad nebūtina visas užduotis atlikti iš eilės ir nuosekliai. Kiekvienas mokytojas gali pats pasirinkti ir naudoti tik jam tinkančias šio vadovo dalis.

Praktinio vadovo struktūra

Šiame vadove yra pateikta 16 aktyvių mokiniams skirtų užduočių, suskirstytų į penkias anksčiau aprašytas temas (pilietiškumas, vertybės, įpročiai, finansai, medijų raštingumas). Kiekvienos temos struktūra ta pati. Pirmiausiai rasite trumpą temos aprašymą, o toliau pateikiamos kelios su tema susijusios užduotys. Užduotys yra sunumeruotos taip, kad būtų lengva išskirti visas temas.

Kiekviena praktinė užduotis turi tą pačią struktūrą:

1) lentelė, kurioje pateikiama, kokios darnaus vystymosi kompetencijos ugdomos atliekant šią užduotį, su užduotimis susijusių pamokų/dalykų sąrašas, patarimai mokytojui ir reikalingos priemonės;

2) instrukcija užduočiai atlikti;

3) klausimai skirti refleksijai po užduoties atlikimo.

Praktinio vadovo gale yra pateikiama lentelė, kurioje rasite visų temų santrauką (nurodomas šaltinis, pedagoginė paradigma ir mokymosi metodai). Jei norėsite daugiau pasigilinti į kurią nors atskirą temą, rekomenduojame naudoti anksčiau publikuotus PERL praktinius užduočių vadovus ar PERL Vertybėmis grįstą ugdymo vadovą.

1 Tema: GLOBALUS PILIETIŠKUMAS

Pokyčius galime paskatinti įvairia veikla, tačiau pirmiausia turime suprasti, kad nesvarbu ką darytume – arba ko nedarytume – viskas vienaip ar kitaip paveiks visų žmonių gyvenimą ir jo kokybę. Ir net jei galvosime, kad esame per maži, jog būtume reikšmingi, mes turime suprasti, kad kiekvienas esame to paties pasaulio dalis. Mes kiekvienas naudojame gamtos išteklius, kuriame santykius, siekiame užsibrėžtų tikslų, todėl nebūti supančios aplinkos dalimi yra tiesiog neįmanoma. Suvokdami tai, galime sau kelti klausimą: kaip geriausiai galėčiau įsitraukti į tai, kas vyksta aplinkui?

Būkime aktyviais piliečiais! Darykime pokyčius! Pats geriausias būdas įgalinti tam moksleivius – tai užduoti jiems teisingus klausimus, vedančius prie veiksmų ir pokyčių.

Socialinis darbuotojas iš Šiaurės Amerikos Fran Peavey sukūrė strateginių klausimų metodą. Šis metodas įgalina veikti ir būti kūrybiškais. Metodas sudarytas iš atvirų klausimų, kurie skatina kitaip mąstyti ir strateguoti veiksmus. Pateikiant strateginius klausimus tam tikra nuoseklia logine seka, moksleiviai skatinami įvertinti, analizuoti situaciją ir yra įgalinami savo susirūpinimą paversti konkrečiais veiksmais.

Strateginių klausimų šeimą sudaro šios dalys:

- apžvalginiai klausimai;
- jausmų klausimai;
- vizijos klausimai;
- pokyčių klausimai;
- alternatyvų vertinimas;
- asmeninis įsivertinimas ir palaikymo klausimai;
- asmeninių veiksmų klausimai;

Strateginis klausinėjimas nėra manipuliacija kitais. Šį metodą naudojantis mokytojas neturėtų galvoti, jog taip padės moksleiviams suprasti ką ir kaip jie turėtų daryti. Mokytojas labiau yra klausinėtojas, kurio mokymas yra orientuotas į patį moksleivį.

Strateginis klausinėjimas gali būti naudojamas įvairiuose pokalbiuose ir situacijose. Svarbiausia prisiminti, kad turite būti atviri ir pasiruošę naujoms alternatyvoms ir vengti klausimų, kurių atsakymai yra taip/ne. Visuomet ieškokite kelių alternatyvų, net jei nesate labai plačių pažiūrų žmogus, šis metodas gali padėti jums ugdyti atviro ir laisvo žmogaus įpročius.

1a užduotis „Socialiniai pokyčiai mokykloje“

Moksleiviai diskutuos grupėse pagal pateiktus klausimus apie ateitį, sprendžiant socialines mokyklos problemas. Jie analizuos situaciją ir susiplanuos asmeninius veiksmus, kurių reikia, kad įvyktų pokyčiai.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Perspektyvos matymo kompetencija; Normų suvokimo kompetencija; Strateginio mąstymo kompetencija; Savęs suvokimo kompetencija.
 Pamokos	Kalbos; Psichologija; Etika; Istorija.
 Patarimai ir rekomendacijos	Jei norite suprasti klausimų svarbą ir norite būti geri klausinėtojai, pradėkite nuo šios užduoties. Ji gali motyvuoti moksleivius pradėti pokyčius. Nepamirškite, kad ši užduotis taip pat reikalauja būti geru klausytoju.
 Priemonės	Klausimų sąrašas; Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: Pasiruoškite darbui grupėse. Priklausomai nuo poreikio (galima apie tai paklausti moksleivių) pasirinkite socialinę problemą (patyčios, smurtas, narkotikai ir alkoholis, neplanuotas nėštumas) jūsų mokykloje, sukurkite pasitikėjimo atmosferą, pasiruoškite klausytis ir klausti. Pavyzdžiui: mokyklos taryba nori sužinoti moksleivių nuomonę apie emocinę atmosferą mokykloje ir kaip ją pagerinti, kad kiekvienas jaustųsi labiau priimtas, galėtų išreikšti save.

Susiskirstykite į grupes, kuriose dirbsite (po 4 – 6 asmenis). Kiekvienai grupei nuosekliai paduokite klausimų sąrašo dalis ir pakvieskite diskutuoti tarpusavyje. Pirmiausiai pateikite pirmą dalį klausimų – 1. Apžvalginiai klausimai. Po diskusijos mažose grupelėse paprašykite, kad vienas moksleivis iš grupelės pasidalintų savo nuomone su visais.

Toliau duokite sekančią dalį klausimų – 2. Jausmų klausimai. Paprašykite vėl diskutuoti grupelėse ir taip nuosekliai pateikite ir aptarkite visas klausimų dalis iki dalies – 7. Asmeniniai moksleivių veiksmai.

Priklausomai nuo temos, jūs galite praplėsti ar susiaurinti klausimų grupes, tačiau nepamirškite išlaikyti nuoseklios klausimų grupių sekos.

Klausimų sąrašas su atskiromis dalimis:

1 Apžvalginiai klausimai

*Ką žinote apie problemą?
Ką matėte, girdėjote?
Kaip sužinojote?
Ką tikrai žinote ir dėl ko nesate įsitikinę?
Ką kiti galvoja/kalba apie visa tai?
Kaip tai, kas vyksta įtakoja aplinką?
Kas, kokia grupė galėtų įtakoti problemą?*

2 Jausmų klausimai

*Kaip tu jautiesi dėl šios problemos?
Kaip ši problema veikia tavo fizinę ir psichinę sveikatą?
Kokius jausmus ši problema sukelia tavo šeimoje?
Kokius jausmus ši problema sukelia tau šalies, mokyklos atžvilgiu?*

3 Vizijos klausimai

*Kiek ši problema tavo gyvenime yra svarbi?
Kaip tu norėtum, kad esama situacija pasikeistų?
Jei tu norėtum revoliucinių pokyčių, kas tai būtų?*

4 Pokyčių klausimai

*Ko reikty, kad esama situacija pasikeistų į tą, kurios nori savo vizijoje?
Kas konkrečiai turi pasikeisti?
Kaip galėtų šie pokyčiai atsirasti? Įvardink kiek galima daugiau visokių būdų.*

5 Alternatyvų vertinimas

*Kaip pirma įvardinta problemos sprendimo alternatyva viską pakeistų?
Koks būtų aplinkos pokytis?
Kaip pasiektumėt tikslą? Kokie kiti būdai?
Apsvarstykite kiekvienos alternatyvos pasekmes:
Kaip pirmoji alternatyva įtakotų kitus tavo grupėje (mieste ir pan.)?
Kaip įtakotų visą aplinką?
Įvertinkite galimas kliūtis:
Ką reikia pakeisti, kad įvyktų „A“ alternatyva?
Kas bendruomenėje/mokykloje trukdytų siekti tikslo?*

6 Asmeninis įsivertinimas ir palaikymo klausimai

*Ko reikty, kad tu pats dalyvautum pokyčiuose?
Ką tu norėtum daryti ir kas būtų naudinga daryti, kad šie pokyčiai prasidėtų?
Kokios tau reikia pagalbos iš šalies, kad prisidėtum prie šių pokyčių?*

7 Asmeninių veiksmų klausimai

*Su kuo tau reikėtų pasikalbėti apie savo viziją?
Kokie bus tavo pirmi žingsniai?
Kaip gali įtraukti kitus?*

Užduotis sukurta naudojant „šeimos“ klausimus iš Fran Peavey (1994) „Gyvybės malonė: socialinių pokyčių esmė“.

Refleksijai galite užduoti kelis papildomus klausimus.

Klausimai:

- Ką galvojate apie strateginių klausimų procesą? Ar buvo sudėtinga?
- Ar pajautėte unikalų bendravimo būdą? Kodėl?
- Ar šis procesas padėjo jaustis labiau užtikrintais dėl ateities?
- Ar po dalyvavimo strateginių klausimų procese jaučiatės labiau linkę prisidėti prie problemos sprendimo ir veikti?

1b užduotis „Buvimas savimi ir identitetas“

Moksleiviai analizuos pateiktas nuotraukas dalindamiesi savo patirtimi apie įvairiausias gyvenimiškas situacijas. Jie aptars savo ir kitų gyvenimo būdą ir jo įtaką supančiai aplinkai bei visam pasauliui.

 Darna us vystymosi įgūdžiai	Sisteminio mąstymo kompetencija; Bendradarbiavimo kompetencija; Kritinio mąstymo kompetencija.
 Pamokos	Istorija; Matematika; Literatūra; Geografija.
 Patarimai ir rekomendacijos	Jei turite nedaug laiko, užduoties atlikimui galite pasirinkti tik kelis paveikslėlius arba tuos, kurie jums tinka. Taip pat galite naudoti savo asmenines nuotraukas pagal tai, kokią temą klasėje analizuojate.
 Priemonės	Nuotraukos iš 9 priedo; 1–6 nuotraukos.

Kas paverčia mus žmonėmis?

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 1 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Lao Tse, Konfucijus, Buda, Mozė, Kristus ir Mohamedas kalbėjo apie žmogiškumo neapčiuopiamumą, dvasinius poreikius bei individo ir bendruomenės santykį. Šiandieninė visuomenė taip pat skiria daug dėmesio ne tik materialiams, bet ir nematerialiems dalykams. Programa 2030 ir Darna us vystymosi tikslai pabrėžia teisingumo, doros, tolerancijos, pagarbos, orumo, empatijos, rūpestingumo, įsipareigojimų ir solidarumo vaidmenį.

Klausimai:

- Ar kyla minčių apie kokius nors poreikius žiūrint į nuotrauką Nr. 1?
- Kaip jaučiatės kai kas nors jūsų negerbia?
- Ar klasės mokiniai tolerantiški vienas kitam?
- Ar galėtumėt pasakyti pavyzdį, kai klasėje buvo jautriai sureaguota kieno nors atžvilgiu?

Nuotrauka Nr. 1, šaltinis: Lina Straukė

Atgal prie esmės

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 2 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

„Pakankamai“ – sąvoka, kuri paprastai reiškia „turėti tiek, kiek reikia, bet ne per daug“ arba „gyventi turint ribas“. Tačiau sąvokos „pakankamai“, kaip ir sąvokų „vidutiniškai“, „perdėtai“, „prabangiai“, reikšmės suvokimas keičiasi priklausomai nuo laikmečio. Kai kurie žmonės šiandien pakankamumą supranta kaip „kažko atsisakymą“ ar pasiaukojimą, kitiems tai būtų gyvenimas turint aiškias galimybių ribas.

Klausimai:

- *Kokias galimybių ribas atspindi nuotrauka Nr. 2?*
- *Jei galėtum pasirinkti daryti vieną dalyką, kuris nėra tavo kasdieninė veikla, kas tai būtų?*
- *Kaip tu nusprendi, kas tau gyvenime yra svarbiausia?*

Nuotrauka Nr. 2, šaltinis: Leonid Smulskiy

Ilgas gyvenimas

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 3 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Remiantis 2014 m. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, jei esate gimęs Nigerijoje ar Čado respublikoje, jūsų gyvenimo trukmė lyginant su kitų šalių gyventojais bus gerokai trumpesnė. Jei gimėte Japonijoje ar Islandijoje, priklausote ilgiausiai gyvenančių žmonių grupei.

Klausimai:

- *Remiantis nuotrauka Nr. 3, aptarkite teigiamus tokios idėjos aspektus: „Kiekvienas turėtų gyventi ten, kur galėtų gyventi ilgai“.*
- *Aptarkite neigiamus šios idėjos įgyvendinimo aspektus ir galimas problemas.*
- *Pagalvokite ir pasakykite, ką būtų įdomu sužinoti, išsiaiškinti svarstant šią idėją.*
- *Koks jausmas būti sulaukusi 100 metų amžiaus? Kaip atrodytų tavo diena, jei tu būtum tokio amžiaus?*

INuotrauka Nr. 3, šaltinis: Colourbox.com

Aš – pasaulio pilietis?

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 4 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Yra žmonių, kurie teigia, kad šiandienos jaunimas turi daug skirtingų tapatumų. Yra ir tokių, kurie teigia, kad jaunimui kaip tik trūksta esminio savo tapatumo suvokimo ir todėl šiandienos jaunimas elgiasi taip, kaip jiems patogiau pagal aplinkybes.

Klausimai:

- *Žiūrėdami į nuotrauką Nr. 4, pasakykite, ką galvojate apie teiginį: „Žmonės turėtų ugdyti ne tik savo asmeninį identitetą, bet ir globalų savo suvokimą“.*
- *Ką įžvelgiate teigiamo galvodami apie šią idėją?*
- *Ką įžvelgiate neigiamo, kokios galimos su šia idėja susijusios problemos?*
- *Ką būtų įdomu sužinoti, išsiaiškinti svarstant šią idėją?*

Nuotrauka Nr. 4, šaltinis: Lewis Akenji

Skirtingas gyvenimo būdas

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotraukas Nr. 5 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Žmonės pasirenka labai skirtingus gyvenimo būdus. Kartais jų gyvenimai gali būti labai įkvepiantys ir taip yra dėl pačių įvairiausių šių žmonių padarytų dalykų. Apsvartykite, kokį gyvenimo būdą pasirinko kiekvienas asmuo nuotraukose Nr. 5. Motina Teresė – sužavėjusi daugelį savo labdaringa veikla. Pirmoji misija į mėnulį 1969 m. liepą, Apollo 11 komanda: iš kairės į dešinę Neil Armstrong, Michael Collins ir Buzz Aldrin. Baltijos šalių prezidentai (2018 m.): Dalia Grybauskaitė (Lietuva); Kersti Kaljulaid (Estija); Raimonds Vejonis (Latvija).

Klausimai:

- *Koks šių asmenų gyvenimo būdas? Kuo jie panašūs?*
- *Kaip galvojate, kokie jų, kaip vartotojų, kasdieninio gyvenimo įpročiai?*
- *Kaip galėtumėte nupasakoti savo gyvenimo būdą?*

Nuotraukos Nr. 5, šaltinis: Wikimedia Commons

Moksleiviai gali būti suskirstyti į mažesnes grupes. Kiekviena grupelė pasirenka nuotrauką asmens, kurio profesija labiausiai patinka. Pirmiausiai grupė turi paruošti trumpą istoriją apie pasirinktą asmenį, o kiekvienai komandai pristačius pasirinkto asmens istoriją, galima visiems kartu diskutuoti apie tai, kokie šių žmonių, kaip vartotojų, įpročiai ir kaip jie skiriasi.

Jei būčiau karalius

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 6 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Egiptas, Mesopotamija, Kinija, Indija, Roma turėjo išvystytą ekonominę sistemą, kuri tuo metu viršijo dabartinius darnumo reikalavimus, tačiau visuomenė buvo pasidalinusi. Dalis žmonių – turtingi, kiti – vargšai ir tik nedaugelis priklausė viduriniajai klasei. Aukštesnei klasei buvo priimta manyti, kad ji turi „įgimtas teises“ ar „Dievo dovaną“ vartoti visuomeninius išteklius, kad patenkintų savo prabangos poreikius.

Klausimai:

- *Ar galėtumėt atrasti nuotraukų su žmonėmis, kurie taip gyvena ir šiandien?*
- *Ką reiškia „būti lygiu su kitais“? Ar tai realu?*
- *Kaip norėtumėt, kad esama situacija pasikeistų?*
- *Jei norėtume kardinalių pokyčių, ką turėtume daryti?*

Nuotrauka Nr. 6, šaltinis: Colourbox.com

1c užduotis „Pirmas dalykas ką pagalvoji, kai pasakau...”

Mokiniai surašys pirmiausiai į galvą atėjusias idėjas, kurios kyla pasakius raktinius žodžius. Visi pasidalins savo asociacijomis ir aptars, kuo jos skiriasi.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Savęs suvokimo kompetencija.
 Pamokos	Istorija; Matematika; Literatūra.
 Patarimai ir rekomendacijos	Ši užduotis naudinga norint, kad mokiniai pagalvotų apie save ir mokyklos mokymosi aplinką. Dalyviai susikurs savo asmeninį supančios aplinkos vaizdą ir kartu analizuos, kokią reikšmę ji turi kiekvienam mokiniui klasėje.
 Priemonės	Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: Perskaitykite kiekvieną raktinį žodį atskirai. Paprašykite mokinių ant lapo parašyti pirmą į galvą atėjusią mintį išgirdus kiekvieną raktinį žodį. Atsakymai gali būti surašyti ant mažų lapelių ir prilipdomi ant sienos ar vieno bendro lapo (kiekvienam žodžiui atskirai).

Paskatinkite dalyvius rašyti tikrai tai, kas jiems pirmiausiai šauna į galvą. Tai gali būti mintis, jausmas, klausimas ar „aš nežinau“, kažkas gera ar bloga.

Raktiniai žodžiai:

- 1) Mokyklos pavadinimas
- 2) Mokinio gyvenimas
- 3) Darnumas
- 4) Dalyvavimas
- 5) Ateities lūkesčiai
- 6) Taika
- 7) Atsakomybė
- 8) Smagus laisvalaikis
- 9) Švietimas
- 10) Pilietybė.

Klausimai:

- Kaip jautėtės rašydami reakciją į pasakytą žodį?
- Kokius savo įgūdžius turėjote panaudoti atlikdami šią užduotį?
- Kokius įgūdžius naudojo kiti moksleiviai?
- Ko išmokote iš šios užduoties?
- Kaip manote, kokią prasmę visi šie dalykai turi jūsų mokykloje?

2 Tema: VERTYBĖS

Švietimas atlieka labai svarbų vaidmenį skatinant visuomenę darniau gyventi. Jo dėka užpildomos žinių spragos apie tai, kaip reikėtų elgtis, kokius įpročius reikėtų keisti tam, kad galėtume kurti darnesnę aplinką. Tačiau nepaisant to, kad daugelis žmonių žino, kokie jų veiksmai yra kenksmingi/nedraugiški aplinkai, jie nekeičia savo įpročių ir elgesio. Būtent švietimas tokioje situacijoje turi padėti pažadinti motyvaciją bei keisti elgseną ir čia labai svarbiu tampa mokytojo vaidmuo, kuris gali asmeniniu pavyzdžiu puoselėti tokias vertybes, kurios skatintų „didelius pokyčius“. Tik žingsnis po žingsnio, dirbant nuosekliai ir pastoviai, galima sukurti bendruomenę, kuri būtų teisingesnė, rūpestingesnė, taikesnė, gerbianči Žemės planetą ir jos išteklius, kūrybingesnė, vedama vertybių... ir darnesnė. Auganti karta neabejotinai susidurs su šiais iššūkiais ar net jų sukeltomis krizėmis. Todėl turime suprasti, kad šiandienos moksleivius reikia ruošti darbui, kuris dar neegzistuoja. Jiems bus reikalingi įgūdžiai, kurie dar yra neugdomi, tokie kaip gebėjimas įvertinti situaciją iš įvairių atspirties taškų, spręsti konfliktus nenaudojant smurto arba sąmoningai ir gražiai susiliesti su gamta.

Vertybėmis grįsto mokymo tikslai:

- Ugdyti kiekvieno moksleivio savivarbą mokant darniai gyventi su savimi ir koncentruojant dėmesį į viso gyvenimo įgūdžių formavimą.
- Suteikti kiekvienam moksleiviui laiko apmąstyti, įsiklausyti į save ir suvokti tai, kas gyvenime yra svarbiausia.
- Ugdyti savivoką klausiant savęs apie gyvenimą, ateitį, supančią aplinką bei leidžiant suprasti, kaip naujų vertybių puoselėjimas gali įtakoti kasdieninį gyvenimą.
- Leisti moksleiviams bendradarbiauti išgryninant jų prioritetines vertybes ir įgalinant jų puoselėjimą per veiklą.
- Įgalinti moksleivius pajusti, kad puoselėdami vertybes, jie kuria gražesnę ateitį.

Šitoks vertybinis pagrindas skatina pasitikėjimą, gailingumą, kūrybiškumą, įgalina veikti bei skatina gerbti ir rūpintis savo bendruomene visą gyvenimą. Mokykla, kuri vertina į vertybes orientuotą mokymąsi, turi neapsiriboti vien tik mokymo programos turiniu, bet ir paklausti savęs, kiek visa mokyklos aplinka prisideda prie vertybėmis pagrįsto mokymosi.

Vertybių rodikliai švietimo sistemoje

Formuojant vertybes švietimas jau savaime yra stipri varomoji jėga. Daug švietimo sistemoje veikiančių mokyklų, universitetų, visuomeninių organizacijų turi įsivardinę savo misiją ir konkrečias organizacijos vertybes, kurias viešina pristatant pačią organizaciją. Dauguma tikėjimo pagrindu įsteigtų švietimo įstaigų taip pat paprastai turi labai aiškias vertybes, kurios pateikiamos įvairiais būdais – dažnai per šventas knygas

Jei jūsų mokykloje jau skiriamas dėmesys organizacijos vertybėms, jums gali būti naudinga pasinaudoti vertybių rodikliais ir panagrinėti, kaip mokyklos vertybės sutampa su asmeninėmis moksleivių, darbuotojų vertybėmis. Šie vertybių rodikliai taip pat gali padėti įvertinti, kiek Jūsų mokyklos vertybės yra iš tiesų puoselėjamos, o ne tik deklaruojamos.

Kai kurios mokyklos gali būti dar neįsivardinusios ir dar niekada negalvojusios apie organizacijos vertybes ir tai tikrai nereiškia, jog organizacijoje tam tikros vertybės nėra puoselėjamos. Jos yra, tik šiuo atveju greičiausiai jos labiau nematomos ir vargiai ar žmonės jas sąmoningai įvardintų. Vertybių indikatoriai šiuo atveju gali padėti jas išaiškinti vertybes ir konkrečiai įvardinti, kaip ir organizacijos viziją, misiją, tikslus ir prioritetus. Jei mokykla dar neturi aiškiai įsivardinusi savo puoselėjamų vertybių, būtų naudinga prieš pradėdant naudoti rodiklius padiskutuoti apie organizacijos vertybes su kitais mokytojais, pasistengti susitarti dėl to, kokios vertybės turėtų būti puoselėjamos ir įvardinti, kokios yra organizacijos vertybės.

Galima pasielgti ir atvirkščiai- pirmiausiai pradėti nuo rodiklių vertinimo ir tuomet kaip natūrali pasekmė išryškės „deklaruojamos vertybės“.

Ši tema sudaryta iš trijų sudedamųjų dalių:

- 1) Įgūdžių rodikliai, pagrįsti tam tikromis vertybėmis, kurie gali padėti mokytojams, administracijai geriau suprasti kiekvieno asmenines vertybes.
- 2) Švietimo aplinkos mokykloje rodikliai, kurie gali padėti formuoti vertybėmis grįstą ugdymo procesą.
- 3) Grupinės užduotys, kurios gali padėti išryškinti ir paskatinti diskusiją apie mokyklos bendruomenės vertybes.

Visas šias dalis galima naudoti atskirai, priklausomai nuo esamo poreikio, tačiau visos jos kartu padės sistemškai įvertinti jūsų mokyklos aplinką. Tad galite adaptuoti procesą individualiai sau arba remtis šiuo rekomenduojamu nuoseklumu:

- Išsirinkite ir, jei reikia, adaptuokite sau pagrindinius mokyklos rodiklius;
- Pasirinkite ir pritaikykite sau labiausiai tinkamus jūsų mokyklos rodiklius;
- Nuspręskite, kaip išmatuoti;
- Suplanuokite ir atlikite pirmąją užduotį ir matavimus;
- Susiekite vertybes su rodikliais;
- Įsivardinkite rezultatus.

2a užduotis „Norima ateitis“

Moksleiviai apgalvos ir kalbės apie tai, kokios jie nori ateities. Visi pasidalins savo nuomonėmis susėdę ratu ir iš eilės sakdami „taip ir“.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Perspektyvos numatymo kompetencija; Strateginė kompetencija; Bendradarbiavimo kompetencija; Savęs suvokimo kompetencija.
 Pamokos	Kalbos; Psichologija; Etika; Istorija; Pilietinis ugdymas.
 Patarimai ir rekomendacijos	Ši užduotis gali būti atliekama įvairiuose lygmenyse (pvz.: ateities lūkesčiai stovyklai/klasei/projektui ir pan.) arba platesnei grupei, bendruomenei. Svarbu, kad kiekvienas dalyvis pirmiausiai išklaustų kitus ir tik tada pasakytų savo sakinį. Šios užduoties tikslas yra leisti suprasti skirtingus lūkesčius, todėl užtikrinkite, jog būtų laikomasi taisyklės – priimti kiekvieno indėlį, net jei su teiginiu nesutinkate. Tuo atveju, jei dalyvis su kieno nors lūkesčiu ir nesutinka, paprašykite jo pagalvoti, kaip galėtų papildyti tokį lūkestį taip, kad šis taptų priimtinesnis.
 Priemonės	Popierius ir rašikliai.

INSTRUKCIJA: Susėskite į ratą ir išsirinkite vieną žmogų, kuris užrašinės visus lūkesčius ant vieno didelio lapo ir kitą, kuris užrašinės lūkesčius ant atskirų nedidelių popieriaus juostelių.

Kiekvienas pagalvokite apie ateities lūkesčius, tada vienas iš sėdinčių rate turi pasakyti sakinį pradedant jį taip: „Ateityje aš tikiuosi.....“ ir sakinį pabaigti išsakant savo lūkestį. Tuomet šalia jo sėdintis sako „TAIP“ priimdamas, tai ką išgirdo ir pratęsia sakydamas „IR.....“ išsakydamas savo lūkestį. Tokiu būdu kiekvienas rate sutinka ir išgirsta prieš tai pasakytus teiginius ir išsako savo lūkesčius. Atlikite užduotį apeidami ratą du kartus.

Ši užduotis padės garsiai išsakyti ateities lūkesčius, kad visi išgirstų vieni kitus. Sutikdami su prieš tai išsakytu lūkesčiu, sukuriame atmosferą, kurioje kiekvienas noras yra priimamas. Po visų lūkesčių išsakymo gali būti naudinga sugrupuoti grupėje išsakytus visus lūkesčius į kategorijas tolesnei diskusijai.

Klausimai:

- *Kas įvyko?*
- *Ar mes dirbome visi kartu?*
- *Kokius asmeninius įgūdžius naudojote atlikdami užduotį?*
- *Kokius įgūdžius naudojo kiti?*
- *Aš šie lūkesčiai realistiški?*

2b užduotis „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“

Vertindami lentelėje pateiktas veiklas ir vertybes moksleiviai įsivertins savo klasę ar mokyklą.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Sisteminio mąstymo kompetencija; Perspektyvos matymo kompetencija; Kritinio mąstymo kompetencija; Integruoto problemų sprendimo kompetencija.
 Pamokos	Kalbos; Literatūra; Psichologija; Etika; Istorija; Pilietiškas ugdymas.
 Patarimai ir rekomendacijos	2-ame priede yra pateikiamas ilgesnis rodiklių sąrašas, kurį galite naudoti. Patartina pasirinkti tuos rodiklius, kurie atitinka jūsų konkrečią situaciją ir pamokos ar veiklos turinį. Pasirinkus tinkamiausius rodiklius, taip pat galima pasirinkti jums tinkamiausią vertinimo būdą.
 Priemonės	Rodiklių sąrašas (Priedai 1, 2, 3)

INSTRUKCIJA: Atspausdinkite kiekvienam moksleiviui rodiklių sąrašą bei turėkite vieną rodiklių sąrašą, surašytą ant didelio lapo.

Ši užduotis gali būti atliekama keliais būdais:

1) Individualiai

Rodiklių sąrašė (1 priedas) yra pateikiamos idėjos, kurios gali būti svarbios kai kuriems žmonėms. Paprašykite kiekvieno moksleivio perskaityti rodiklių sąrašą ir, remiantis savo asmenine nuomone, pažymėti „?“ ties penkiais svarbiausiais teiginiais ir „X“ ties penkiais mažiausiai svarbiais teiginiais. Teisingų ar neteisingų atsakymų šioje užduotyje nėra.

2) Grupėje

Padėkite ant stalo išplėstinį rodiklių sąrašą (2 priedas). Kiekvienas padeda po saldainį/varnelę ties jam asmeniškai svarbiausiais rodikliais (po vieną ties rodikliu). Tuomet kartu diskutuojant turite nuspręsti, kurie rodikliai yra patys svarbiausi. Galite keisti saldainius/varneles jei nuomonė pasikeitė arba galite sąrašo gale papildomai įrašyti naujus rodiklius, jei tokių nebuvo sąrašė.

3) Grupuojant

Sukarpykite rodiklius (naudokite 3 priedą) į atskiras juosteles ir grupuokite juos dirbdami komandoje. Toks grupavimas suteiks galimybę rasti savo sąsajas, o ne kiekvieną teiginį matyti visiškai atskirai. Galite patys susitarti, kokia tvarka grupuosite, taip pat galite įtraukti popieriaus juosteles, jei atlikote prieš tai pateiktą užduotį „Norima ateitis“.

Klausimai:

- Kokios vertybės tau svarbiausios?
- Ar jos pasikeitė atliekant užduotį? Kodėl?
- Kaip sekėsi dirbti su kitais?
- Kokius įgūdžius turėjai naudoti atliekant šią užduotį?
- Ar tu žinojai, kad turi tiek daug įgūdžių?
- Kokius jausmus tau tai sukelia?

2c užduotis „Erdvės tyrinėjimas“

Moksleiviai įvertins savo turimus įgūdžius, vertybes ir juos prioritetizuos priklausomai nuo to, kokių pokyčių norėtų ateityje.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Sisteminio mąstymo kompetencija; Perspektyvos matymo kompetencija.
 Pamokos	Psichologija; Etika; Istorija; Piliietinis ugdymas.
 Patarimai ir rekomendacijos	Atliekant užduotį paprašykite moksleivių nekreipti dėmesio į tai, kaip elgiasi ir kur stovi kiti. Esant poreikiui galima atsistoti tarp linijų.

Priemonės

Popieriaus lapai vertinimui su užrašais „tikrai ne“, „šiek tiek“, „pakankamai“, „gerai“, „puikiai“;
Rodiklių sąrašas (1 priedas);
Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: Ši veikla turi du žingsnius: prioritetų nusistatymas ir įsivertinimas.

1) Prioritetai

Pasirenkame 3 pačius svarbiausius prioritetus (tai gali būti teiginiai iš veiklos „Norima ateitis“ arba iš atspausdinto rodiklių sąrašo – 1 priedas). Parašykite kiekvieną prioritetą ant atskiro lapo.

2) Įsivertinimas

Trys patys svarbiausi prioritetai užrašomi ant lapų ir yra priklijuojami prie sienos klasės gale. Vienu metu vertinamas vienas iš teiginių. Moksleiviai sustoja priešingame klasės gale, kur ant žemės padėtas lapas su užrašu „tikrai ne“. Priklausomai nuo to, ką moksleivis galvoja apie ant sienos užrašytą teiginį, jis turi prieiti ir atsistoti prie atitinkamai užrašyto vertinimo lapo. Įvertinimas atliekamas su kiekvienu prioritetu atskirai.

Ties klasės viduriu padėkite lapą su užrašu „pakankamai“, nuo šio užrašo dar kartą reikia padalinti atstumą iki sienų pusiau ir ten padėti lapus „šiek tiek“ ir „gerai“ (žiūrėkite išdėstymą žemiau).

Užrašų išdėstymas klasės ar salės erdvėje vertinimui atlikti.

Užrašas „**tikrai ne**“ pakabinamas ant sienos šiame klasės gale.

Moksleiviai pradeda vertinimą stovėdami čia. Jei moksleivis mano, kad taip, kaip užrašyta teiginys realiai niekada nebūna, lieka stovėti ir nejuda pirmyn.

Čia padėkite užrašą „**šiek tiek**“.

Moksleivis paeina į priekį ir atsistoja ties šiuo užrašu, jei mano, kad tai, kas vertinama, retkarčiais atsitinka.

Čia padėkite užrašą „**pakankamai**“

Moksleivis atsistoja čia, jei galvoja, kad vertinamas teiginys yra pakankamai įgyvendinamas.

Čia padėkite užrašą „**gerai**“

Jei vertinamas rodiklis gerai įgyvendinamas, moksleivis atsistoja čia.

Užrašą „**puikiai**“ priklijuokite ant tos pačios sienos kaip ir priklijuotas rodiklis.

Moksleivis atsistoja čia, jei galvoja, kad puikiai realizuojamas vertinamas teiginys.

Klausimai:

- *Kas įvyko?*
- *Kaip išsirinkote tris pačius svarbiausius dalykus?*
- *Ar tikrai galvojote ir vertinote pagal save?*
- *Kaip stipriai jus įtakojo kitų moksleivių pasirinkimas atsistoti tam tikroje vietoje?*
- *Ką supratote po šios užduoties?*

3 Tema: ĮPROČIAI

Kiekvienas turime jausti atsakomybę užtikrinti geresnę visuomenę ir gražesnę planetą ateities kartoms. Tai, ką turime dabar, yra visų praeityje padarytų pasirinkimų pasekmė. Tuo tarpu ateitį turėtumėme suvokti kaip šių dienų planetos gyventojų atsakomybę.

Taika ir gerovė priklausys nuo žmonijos pasirengimo įgyti naujų žinių ir įgūdžių, kurie paskatins keisti vartojimo įpročius ir įgalins piliečius būti daug kūrybiškesniais, sąžiningesniais ir aktyvesniais. Todėl švietimas, skirtas skatinti darnų gyvenimą, kviečia jau dabar pergalvoti savo poreikius ir imtis pokyčių, kad kurtumėme geresnę ateitį kitoms kartoms.

Labai svarbu suprasti, kokią įtaką rytoj turės vienas mažytis šiandienos pasirinkimas. Šis suvokimas turėtų paskatinti moksleivius suvokti, kad jie gali įtakoti ateitį ir tam nereikia drastiškų pastangų. Tam kartais gali pakakti pakeisti mažus kasdienes pasirinkimus, kurie dažniausiai nesąmoningai įtakoja mūsų įpročiai.

Norint geriau suvokti skirtingus darnumo aspektus, mokytojams verta paskatinti savo moksleivius paanalizuoti įvairius asmeninius įpročius. Mokytojas gali padėti moksleiviams įvertinti įpročių sąsajas su gamtos resursų naudojimu. Tai besimokantiems gali padėti:

- analizuoti ir kritiškai įvertinti ateities perspektyvas;
- svajoti, t.y. kurti savo viziją;
- ištirti resursus, kurie prieinami ir gali padėti sukurti alternatyvią ateities viziją;
- planuoti pokyčiams įgyvendinti reikalingus veiksmus;
- įsivertinti, koks elgesio pokyčių poveikis.

Įpročius mes galime suvokti kaip tam tikro elgesio, kuris nereikalauja daug apie jį galvoti, modelį. Tai tokie veiksmai, kuriuos žmogus paprastai daro nesąmoningai. Ir nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad įprotis neturi didelės reikšmės, ilgalaikiams rezultatams iš tiesų jis gali turėti labai didelę įtaką.

Istorija apie įpročių ilgalaikes pasekmes:

Du draugai, Tomas ir Simonas, abiems po 15 metų, prieš eidami miegoti elgiasi skirtingai. Tomas kiekvieną vakarą perskaito 50 puslapių knygos, o Simonas peržiūri vieną epizodą savo mėgstamo serialo.

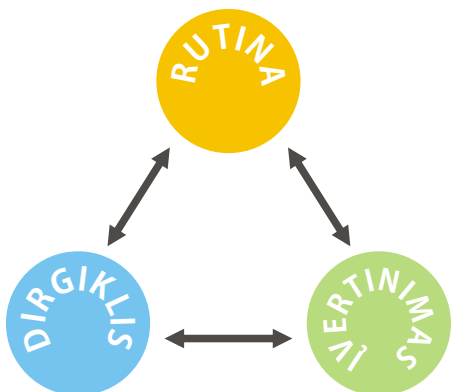
Kas atsitiks po vieno mokslo metų (272 dienų)?

Tomas bus perskaitęs apie 40 knygų, o Simonas peržiūrėjęs daug serialų: „Vaikštantys numirėliai“, „Greis anatomija“ ir pan.

Pagal Ivano Pavlovo klasikinę kondicionavimo teoriją, įpročius galime paaiškinti trimis žingsniais: dirgiklis, rutina, įvertinimas.

Paveikslėlis: Įpročių ciklas

Dirgiklis – pastoviai pasikartojantis impulsas.

Rutina – geras arba blogas įprotis.

Įvertinimas – teigiamas įpročio rezultatas

Įpročio pakeitimas priklauso nuo mūsų motyvacijos. Jeigu asmuo yra motyvuotas, įpročių ciklas gali būti nutrauktas pakeitus rutiną arba tiesiog nustojus atlikinėti veiksmą. Mūsų smegenys nejaučia skirtumo tarp gerų ar blogų įpročių, jos veikia vienodai tiek su vienu, tiek su kitais įpročiais. Jeigu norime nustoti kažką daryti, turime žinoti: pradžioje smegenys vis tiek stengsis kartoti ciklą nuolatos, tačiau po kurio laiko jos galvos apie tai vis mažiau ir mažiau, kol nustos. Įprotis niekada iki galo nedingsta, jis tarsi užmiega, bet visada laukia dirgiklio ir įvertinimo, kad pabustų, todėl atsisakius ar pakeitus blogą įprotį, labai naudinga gauti stiprų įvertinimą.

„Gyvenimas yra įprotis. Arba tiksliau – įpročių visuma.“ Samuel Beckett

3a užduotis „Susitikimas viduryje“

Moksleiviai apsvarstys savo kasdienes įpročius ir jų įtaką asmeniniam gyvenimui. Jie analizuos galimą alternatyvų elgesį ir asmeninius pokyčius, kurie vestų link darnaus gyvenimo būdo.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Sisteminio mąstymo kompetencija; Normų suvokimo kompetencija; Bendradarbiavimo kompetencija; Kritinio mąstymo kompetencija; Integruoto problemų sprendimo kompetencija.
 Pamokos	Geografija; Literatūra; Istorija.
 Patarimai ir rekomendacijos	Ši užduotis naudinga, jeigu norite dalyvius paskatinti galvoti apie save ir kokius jie turi įpročius. Kiekvienas mokinys bus paskatintas suvokti savus įpročius ir jų įtaką gyvenimui.
 Priemonės	Nuotraukos: kiekviena grupė gali gauti tą pačią nuotrauką arba skirtingas nuotraukas iš 9 priedo (nuotraukos Nr. 7, 8, 9, 10); Darbo lapas (4 priedas); Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: Paruoškite klasę komandiniam darbui. Susiskirstykite mažomis grupelėmis ir paduokite kiekvienai grupei po nuotrauką (7, 8, 9, ir 10). Komandai bus reikalinga nuotrauka, rašiklis bei darbo lapas (4 priedas).

Grupės darbo eiga:

1) Kiekvienas grupės narys pasirenka, kuriame iš 4 priedo darbo lapų kampų jis užrašys savo idėjas ir mintis (viduryje kol kas turi likti tuščias).

2) Kiekvienas grupės narys atidžiai peržiūri ir išanalizuoja gautą nuotrauką ir mokytojo pateiktą informaciją ta tema.

3) Tada kiekvienas moksleivis savo darbo lapo kampe užrašo mintis ar idėjas, kilusias žiūrint į gautą nuotrauką ir analizuojamą temą.

4) Visi grupelės nariai iš eilės pasidalina su komanda savo mintimis ir idėjomis bei diskutuoja tarpusavyje.

5) Savo komandos rate visi mokiniai nusprendžia ir išrenka ne daugiau kaip 4 svarbiausias idėjas ir jas užrašo darbo lapo viduryje esančiame laukelyje.

Baigus darbą grupėse, paprašykite kiekvienos grupės pristatyti savo išsirinktas idėjas visiems.

Nuotrauka Nr. 7, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 8, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 9, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 10, šaltinis: Leonid Smulskiy

Klausimai:

- *Ką išmokai/ sužinojai apie šią temą?*
- *Ar sužinojai ką nors, kas tave nustebino?*
- *Ar galima palyginti skirtingų grupių atsakymus/užrašytas idėjas?*
- *Ar atradai ką nors, apie ką norėtum gauti daugiau informacijos?*
- *Kokius asmeninius gyvenimo būdo pokyčius laikytum susijusiais su analizuota tema?*

3b užduotis „Laikas ir technologijos“

Moksleiviai dalyvaus trumpame eksperimente, kuris atskleis jų subjektyvų požiūrį į laiką. Jie suvoks, kaip skirtingai valdomas laikas ir įsivertins, kiek laiko jie patys praleidžia naudodamiesi technologijomis.

**Darnaus vystymosi
įgūdžiai**

Sisteminio mąstymo kompetencija;
Perspektyvos matymo kompetencija;
Kritinio mąstymo kompetencija;
Savęs suvokimo kompetencija.

Pamokos

Menai;
Matematika;
Psichologija;
Filosofija.

**Patarimai ir
rekomendacijos**

Užduotis naudinga, jei norite su vaikais pakalbėti apie priklausomybes nuo technologijų ir norite sumažinti jų vaidmenį klasėje.

Priemonės

Lipnūs lapeliai;
Rašikliai ir popierius arba kompiuteris, kurio reikės:
straipsnio skaitymui;
dainos įrašo klausymui;
filmuko/ vaizdo klipo peržiūrai.

INSTRUKCIJA: Pasakykite vaikams, kad jie dalyvauja eksperimente ir turi būti pasiruošę rašiklį bei lapą popieriaus. Tada pirmiausiai perskaitykite straipsnį, tuomet paleiskite dainos įrašą ir galiausiai parodykite vaizdo klipą. Kiekvienas veiksmas turi užtrukti vienodai, pvz. 2 minutes.

Atlikus visus veiksmus, paprašykite kiekvieno dalyvio užrašyti laiką, kurį jų manymu užtruko kiekvienas iš atiktų veiksmų/kiekviena prezentacija. Surašykite rezultatus ant lentos ar popieriaus lapo, kad visi dalyviai galėtų matyti. Tada pasakykite kiek iš tikrųjų laiko truko kiekviena prezentacija.

Medžiaga mokytojui/-ai (2min tekstas):

Kantri katė Laura E. Richards

Kai dėmėta katė pirmą kartą rado lizdą, jame nebuvo nieko, nes jis buvo ką tik pabaigtas. Tad katė tarė: „Aš palauksiu!“ Ji buvo kantri katė ir jai prieš akis buvo visa vasara. Ji pralaukė visą savaitę ir vėl užlipo į medžio viršūnę patikrinti lizdą. Ten buvo du gražūs melsvi kiaušiniai, tokie glotnūs ir blizgūs.

Dėmėtoji katė pagalvojo: „Kiaušiniai gali būti gerai, tačiau jauni paukštukai – dar geriau. Aš palauksiu“. Ir ji laukė. O kol laukė, ji gaudė peles ir žiurkes, prausėsi ir miegojo ir darė viską, ką dėmėta katė turėtų daryti belaukdama. Kai dar viena savaitė prabėgo, katė ir vėl užlipo į medį ir žvilgtelėjo į lizdą. Šį kartą jame gulėjo penki kiaušiniai. Bet dėmėtoji katė ir vėl pagalvojo: „Kiaušiniai gerai, bet jauni paukštukai – dar geriau. Palauksiu dar šiek tiek!“ Tad katė dar palaukė ir vėl užsiropštė į medį pasižiūrėti. O! Ten buvo 5 mažučiai paukštukai didelėmis akimis, ilgais kaklais, ir plačiai atvertais geltonais snapais. Dėmėta katė atsėdo ant medžio šakos, palaižė sau nosį ir murkė, nes ji buvo labai laiminga. „Verta būti kantriai“ – galvojo ji pati sau.

Kai katė dar kartą pažvelgė į mažyčius paukštukus išsirinkti, kurį norėtų pasiimti pirmausia, ji pamatė, kad jie visi dar labai liesi. Oj, kokie liesi! Dėmėta katė niekada savo gyvenime nebuvo mačiusi nieko, kas būtų toks liesas. „Ai,“ – pamanė katė, „jeigu aš dar kelias dienas palaukčiau, jie užaugtų didesni. Liesi paukštukai gerai, bet paaugę ir sustambėję – dar geriau. Aš palauksiu!“

Tad ji laukė ir stebėjo, kaip tėtis – paukštis kiaurą dieną nešė paukštukams kirminus į lizdą. Katė pagalvojo: „Gerai! Dabar jie turėtų augti labai greitai! Greitai jie bus tokie, kokie aš noriu, kad jie būtų. O taip! Kaip gerai būti kantriai.“ Pagaliau, vieną dieną katė pagalvojo: „Na, dabar jau jie tikrai bus pakankamai dideli! Nebelauksiu nei vienos dienos ilgiau! O taip! Kokie skanūs jie bus!“

Tad katė ir vėl užsiropštė į medį visą kelių aukštyn laižydama savo letenėles ir galvodama apie gerokai pastambėjusius jaunos paukštukus. Ir kai ji pakilo į viršų, pažvelgė į lizdą – jis buvo tuščias! Tada dėmėtoji katė atsėdo ant šakos ir sudejavo:

„O ne, iš visų kada nors mano matytų siaubingų ir nedėkingų būtybių šie paukštukai yra patys siaubingiausi ir nedėkingiausi! M-i-a-uuuu!!!!“

2 minučių vaizdo klipas:

<https://www.youtube.com/watch?v=auSo1MyWf8g&feature=youtu.be>

2 minučių garso įrašas:

<https://www.youtube.com/watch?v=i7-4WTzV-U4>

Klausimai:

- Kas įtakoja mūsų laiko suvokimą?
- Ar galėtumėte atsisakyti mobilaus telefono/ kompiuterio/ televizijos/ interneto vienai savaitei?
- Ar yra kas nors, ką norėtumėte pakeisti pirkdami ar naudodamiesi technologijomis?
- Kokie būtų privalumai ir trūkumai to atsisakius?

3C užduotis „Laiko juosta vaizdu“

Moksleiviai analizuos įvairių įrenginių detalių sudėtį (mobiliojo telefono, kompiuterio) ir įvertins, kokį poveikį jie daro aplinkai.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Normų suvokimo kompetencija; Savęs suvokimo kompetencija; Integruoto problemų sprendimo kompetencija.
 Pamokos	Matematika; Psichologija; Menai; Istorija.
 Patarimai ir rekomendacijos	Ši veikla gali padėti idomiai pristatyti įvairių technologijų istoriją moksleiviams.
 Priemonės	Skirtingi įrenginiai, naudojami kiekvieną dieną (pvz.: mobilus telefonas, televizorius, kompiuteris ir pan.); Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: Ši veikla turi būti atliekama kaip tiriamasis darbas, suskirstytas į 3 dalis.

1 dalis

Suskirstykite mokinius į 3 grupes. Leiskite kiekvienai grupei išsirinkti įrenginį, kuris naudojamas kiekvieną dieną (pvz.: mobilųjį telefoną, kompiuterį ar pan.) ir paprašykite grupės atlikti šiuos veiksmus:

- surasti 4–8 pasirinkto įrenginio nuotraukas iš praeities iki dabarties ar ateities ir sudėlioti iš nutraukų laiko juostą;
- surasti statistinių duomenų apie įrenginio naudojimą toje šalyje, kurioje gyvenate;
- surasti statistinių duomenų apie įrenginio naudojimą kitose šalyse;

2 dalis

Kiekviena grupė turi paruošti ir kitiems pristatyti prezentaciją, kurioje atsispindėtų:

- įrenginio dizaino skirtumai/ pasikeitimai bėgant laikui;
- informacija, kokios medžiagos naudojamos įrenginio gamybai;
- įrenginio naudojimo poveikio aplinkai, gamtai, patogumo vartoti, naudojimo laiko įvertinimas.

3 dalis

Po darbų pristatymo moderuokite diskusiją:

- Ką žmonės veikdavo prieš atsirandant pasirinktam įrenginiui/ kam jie skyrė savo laiką;
- Kaip žmonės išgyveno be to įrenginio;
- Kokie yra pasirinkto įrenginio šalinimo/ išmetimo sunkumai.

Klausimai:

- *Ar yra kas nors, ką norėtumėte pakeisti pirkdami ar naudodamiesi technologijomis?*
- *Kokie būtų privalumai ir trūkumai to atsisakius?*

3d užduotis „Pasirink“

Kiekvienas moksleivis pasirinks vieną įrenginį, kurio jis kurį laiką nenaudos. Moksleivis stebės, kaip jam seksis tai padaryti.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Kritinio mąstymo kompetencija; Savęs suvokimo kompetencija.
 Pamokos	Literatūra; Istorija.
 Patarimai ir rekomendacijos	Ši veikla naudinga, jeigu norima su moksleiviais pradėti diskusiją apie priklausomybę nuo šiuolaikinių technologijų.
 Priemonės	—

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams, kaip sunku yra pakeisti savus įpročius. Pasiūlykite kiekvienam moksleiviui išsirinkti vieną įrenginį, kurio jis sutiktų kuriam laikui atsisakyti ir nuo jo nepriklausyti. Sutikdamas su iššūkiu, moksleivis turėtų atsistoti priešais visą klasę ir pasižadėti sutartą laiką nesinaudoti įrenginiu.

Moksleiviai turi laikytis pažado, o praėjus sutartam laikui (dienai/savaitei) vėl susėskite su mokiniais ir aptarkite, kaip pasisekė susitvarkyti su iššūkiu.

Klausimai:

- *Kaip jautiesi?*
- *Kaip tai, ką darei, įtakojo tavo veiklą?*
- *Kaip tai įtakojo tavo laisvalaikį?*
- *Kaip tai įtakojo tavo socialinį gyvenimą?*
- *Ar norėtum, kad kažkuris įvykęs pokytis po įrenginio atsisakymo išliktų? Kodėl? Kodėl ne?*

4 Tema: FINANSAI

Daugelio šalių vyriausybės pripažįsta, jog labai svarbus yra žmonių finansinis švietimas, kuris užtikrina piliečių finansinį saugumą įvairiais gyvenimo etapais. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas jauniems žmonėms, nes jie neturi pakankamų finansų valdymo įgūdžių, o augantis šios grupės nedarbo lygis įtakoja nekontroliuojamas skolas ir kreditus. Sprendžiant šias problemas labai svarbus vaidmuo tenka ugdytojams, dirbantiems su jaunimu: jie su besimokančiais turi analizuoti šiuos klausimus ir nukreipti juos link atsakingų, kūrybingų ir darnių pasirinkimų bei sprendimų gyvenime.

Šiandien drąsiai galime teigti, jog kiekvieno asmens gyvenimas siejamas su finansais, o gebėjimas juos tvarkyti yra svarbus gyvenimo įgūdis. Pastarųjų kelių dešimtmečių technologijų pokyčiai įtakojo vis didėjančius vartotojų poreikius bei paslaugų ir produktų prieinamumą naudojantis technologijomis, kas jau savaime reikalauja tam tikrų papildomų finansų valdymo žinių. Šiandien vartotojai ne tik turi sugebėti iš plataus spektro išsirinkti jų poreikius ir tikslus patenkinančius produktus, paslaugas, bet ir gebėti tai daryti gerai įvertinant savo finansines galimybes. Būtina suprasti, kad kylantys piniginiai sunkumai gali smarkiai įtakoti asmens ir šeimos gerovę bei ilgalaikį finansinį saugumą ateityje.

Vaikai ir paaugliai sudaro nemažą vartotojų grupę, todėl įvairių rūšių produktų ir paslaugų reklamos dažnai būna skirtos būtent jiems. Spender (1998) teigė, kad reklamos specialistai vis daugiau domisi ir analizuoja, kokias pinigų sumas jaunimas ir vaikai išleidžia patys, įtakojami tėvų įpročių leisti pinigus ir kaip tikėtina jie leis pinigus būdami suaugę. Iki šiol į vaikus orientuota buvo tik saldumynų ir žaislų reklama. Dabar į vaikų poreikius atsižvelgia drabužių, batų, greito maisto, sporto įrangos, kompiuterinių produktų ir higienos reikmenų ir net suaugusiųjų produktų – tokių, kaip automobilių ir kredito kortelių, reklamos kūrėjai. Ši tendencija sukelia perdėtą vartojimą ir neapgaltotai dideles jaunimo, jų šeimų ir net visos bendruomenės išlaidas ir su tuo susijusias skolas.

4a užduotis „Ką mes perkame?“

Moksleiviai analizuos savo, kaip vartotojų, pasirinkimus ir pergalvos tai, kaip jie leidžia savo pinigus.

**Darnaus vystymosi
įgūdžiai**

Sisteminio mąstymo kompetencija;
Perspektyvos matymo kompetencija;
Kritinio mąstymo kompetencija;
Savęs suvokimo kompetencija.

Pamokos

Kalbos;
Matematika;
Literatūra;
Etika;
Pilietinis ugdymas.

**Patarimai ir
rekomendacijos**

Ši užduotis skirta parodyti moksleiviams, jog labai svarbu suprasti, kaip mes leidžiame savo pinigus.

Saldesni bučiniai

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 11 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Ar dantų šepetėlis yra tik daiktas jūsų dantims valyti? Pagal reklamą „XX dantų šepetėlis“ yra daiktas, kurio jums reikia, kad gautumėte „saldesnių bučinių“ ir turėtumėte daug patrauklesnę šypseną.

Klausimai:

- *Kaip manote, ar nuotraukoje Nr. 11 pavaizduota mergina sulauks daugiau vaikinų dėmesio ir didesnio populiarumo, jeigu naudosis šiuos ypatingus „XX dantų šepetėlius“?*
- *Ką teigiamo galima pasakyti apie šį dantų šepetėlį?*
- *Kokius neigiamus dalykus pastebite šioje reklamoje?*
- *Kas jums būtų įdomu ir ką norėtumėte sužinoti apie tokio pobūdžio pareiškimus?*

Nuotrauka Nr. 11, šaltinis: Colourbox.com

Būk madingas (-a)

INSTRUKCIJA: Parodykite moksleiviams nuotrauką Nr. 12 ir nupasakoję situaciją užduokite klausimus.

Ana yra tiesiog „išprotėjusi“ dėl brangių, madingų drabužių pirkimo įvairiose interneto parduotuvėse. Ji laukia išpardavimų ir visus savo pinigus išleidžia naujiems drabužiams. Jos spinta pilna rūbų, kurių ji nebenešioja, keletą jų net niekada ir nevilkėjo, o kai kurie yra tokie siaubingi, kad ji neįsivaizduoja, kaip galėjo tokius nusipirkti.

Klausimai:

- *Kaip jūsų manymu skirtingi žmonės derina išpardavimą su realiais poreikiais?*
- *Kiek drabužių jūs turite? Kiek jums jų reikia?*
- *Kaip manote, ar turėtų būti kokie nors limitai/taisyklės kaip leisti pinigus?*
- *Kokių faktų jūs žinote apie išpardavimą? Ką jums būtų įdomu sužinoti?*

Nuotrauka Nr.12, šaltinis: Lina Straukė

Įtikinėjimas

INSTRUKCIJA: Suskirstę mokinius poromis, išbandykite keletą įtikinėjimo technikų. Paprašykite, kad vienas porininkas atsisėstų ant kėdės, o kitas stovėtų šalia. Stovintis porininkas turi 2 minutes žodžiais įtikinti kitą, kad jis/ji turėtų užleisti kėdę. Jeigu jam/jai pavyks, tai po 2 minučių mokiniai pasikeis vietomis. Ši užduotis gali atskleisti keletą įtikinėjimo technikų, tokių kaip meilistikavimas, kyšininkavimas, apgaulė ir žodinis smurtas; pradinė pozicija gali sustiprinti tam tikros įtikinėjimo technikos naudojimą.

Nuotraukoje Nr. 13 matyti vienas iš būdų, kaip žmonės elgiasi bandydami įtikinti kitus daryti tai, ko jie nori.

Klausimai:

- *Ar sunku įtikinti kitus?*
- *Kokius metodus naudoja reklamos? Kodėl?*

Nuotrauka Nr. 13. Šaltinis: Leonid Smulskiy

4b užduotis „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“

Moksleiviai žais kortų žaidimą, skirtą geriau suprasti finansinius terminus.

Darnaus vystymosi įgūdžiai

Strateginė kompetencija;
Bendradarbiavimo kompetencija;
Kritinio mąstymo kompetencija;
Integruoto problemų sprendimo kompetencija.

Pamokos

Kalbos;
Matematika;
Literatūra.

Patarimai ir rekomendacijos

Tinka pristatant finansinio raštingumo pamokų ciklą arba norint pasikartoti prieš tai nagrinėtas finansų temas;
Norėdami praplėsti užduotį, galite panaudoti “PETIT ISTORIJA” (6 priedas) ir SAŲVOKŲ KORTELES SU APRAŠYMU (7 priedas).

Priemonės

Rašikliai ir popierius,
Kortelės (5 priedas);
6 ir 7 priedai, jei norite išplėsti užduotį.

INSTRUKCIJA: Išmaišykite korteles (5 priedas) ir išdėliokite jas užverstas ant stalo, aplink kurį susėdę visi į dvi komandas suskirstyti žaidėjai.

- Išsirinkite, kuri komanda pradės spėlioti pirma (pavyzdžiui meskite monetą arba pagal tai, kas surinks didesnį skaičių ridenant kauliukus).
- Tarkime, komandos narys A yra išrenkamas A komandos „atstovu“. Jis išsirenka vieną kortelę ir pasižiūri į joje užrašytą terminą. Narys A turi per nustatytą laiką (pavyzdžiui 45 sekundes) paaiškinti savo komandai kortelėje parašytą terminą taip, kad šie jį atspėtų (pasirinkite vieną iš žemiau lentelėje pateiktų spėliojimo strategijų). Komanda B turi sekti laiką.
- Jeigu komanda A per nustatytą laiką teisingai atspėja kortelėje parašytą terminą, ji gauna 3 taškus. Jeigu per nustatytą laiką terminas lieka neatspėtas, komanda B turi galimybę mėginti jį atspėti. Jeigu komanda B atspėja teisingai, ji gauna 3 taškus.
- Antrame raunde vienas B komandos narys išrenkamas „atstovu“. Jis arba ji pasirenka kortelę ir procedūra tęsiama toliau tokia pat tvarka.
- Žaidimas tęsiamas tol, kol panaudojamos visos kortelės arba baigiasi tam skirtas laikas. Daugiausiai taškų surinkusi komanda tampa nugalėtoja.

GALIMOS SPĖLIOJIMO STRATEGIJOS*

- Kortelės paveikslėlio apibūdinimas: galima uždengti parašytą terminą ir parodyti tik kortelės piešinuką.
- Žodinis apibūdinimas: terminas apibrėžiamas nenaudojant kortelėje parašytų žodžių. Galima naudoti priešingus žodžius (antonimus).
- 5 klausimai: komandos nariams leidžiama užduoti 5 klausimus, spėjant, kas yra kortelėje. Vedėjas gali atsakyti tik „taip“ arba „ne“.
- Prieš ir po: paaiškinant, kas atsitinka prieš ir po kortelėje atvaizduotos situacijos.
- Piešimas: nupiešti paveikslėlį atvaizduojant termino reikšmę.
- Modeliavimas: naudojamas plastilinas atvaizduojant termino reikšmę.
- Pantomima: terminą stengiamasi parodyti vaidinimu, nenaudojant žodžių.

Kad būtų linksmiau, kita komanda gali išrinkti, koks strategijos tipas bus naudojamas.

*Pastaba: Kad padėtų savo komandai atspėti, vedėjas negali rodyti į jokią patalpoje esantį daiktą.

ŽAIDIMO VARIACIJOS

Kortelių ryšiai 1:

Sudėliokite korteles paveikslėliais į viršų. A komandos narys turi pasirinkti 2 korteles, kurios gali atspindėti kokią nors dilemą, o kiti jo komandos nariai turi per 1 minutę pateikti galimų dilemų paaiškinimus, įvardijimą (pavyzdžiui: azartiniai lošimai ir laimė; bedarbystė ir pinigai). Per skirtą laiką komanda gali pasakyti keturis dilemų teiginius, kuriuos nusako parinktos korteles. Mokytojas nusprendžia, kurie iš pasakytų teiginių yra teisingi. Jeigu A komanda nepasako 4 teiginių per jiems skirtą laiką, B komanda tuomet gauna galimybę papildyti. Kiekviena komanda gauna tiek taškų, kiek teisingų teiginių ji pasakė per minutę.

Panaudotos kortelės yra atidedamos ir toliau žaidime nenaudojamos. Žaidimas tęsiamas tol, kol panaudojamos visos kortelės arba baigiasi skirtas laikas. Laimi daugiausia taškų surinkusi komanda.

Kortelių ryšiai 2:

Užduotis atliekama taip pat kaip 1 variante, išskyrus tai, kad žaidimo pradžioje kortelės yra užverstos. Tokias, atsitiktiniu būdu parinktas korteles tampa sudėtingiau identifikuoti ir paaiškinti tarp kortelių atsirandančią dilemą bei sugalvoti 4 teisingus teiginius.

Kortelių ryšiai 3:

Visas korteles išdėliokite atverstas. A komandos narys turi pasirinkti 3 korteles, kad atvaizduotų ir dilemą, ir jos sprendimą, o kiti komandos nariai turi 2 minutes identifikuoti ir paaiškinti tiek dilemą, tiek su ja susijusį sprendimą (pavyzdžiui: azartiniai lošimai – laimė – pasirinkimas; bedarbystė – pinigai – taupymas). Komanda turi pasakyti 4 teiginius, susijusius su dilema, ir 2 teiginius, susijusius su sprendimu. Mokytojas nusprendžia, kurie teiginiai yra teisingi. Komandai B suteikiama galimybė papildyti teiginius, jeigu A komanda nepateikia reikalingo atsakymų skaičiaus. Kiekviena komanda gauna tiek taškų, kiek pateikia teisingų teiginių.

Panaudotos kortelės yra dedamos atgal ant stalo. Žaidimas tęsiamas tol, kol baigiasi skirtas laikas ir laimi komanda, surinkusi daugiausiai taškų. Galimas ir alternatyvus variantas, kai žaidimas baigiamas vienai iš komandų surinkus nustatytą taškų skaičių (pavyzdžiui 30 taškų).

Išrinkimas:

Išdėstykite visas korteles atverstas. Suskirstykite klasę į 3 komandas. Dviem komandoms paskirkite vaidmenis (pavyzdžiui: dirbantis jaunimas prieš nedirbantį jaunimą). Per 3 minutes šios dvi komandos turi panaudoti kiek įmanoma daugiau kortelių, kad parodytų vaidinamos grupės elgesį nusakančias priežastis ir pasekmes. Pasibaigus 3 minutėms, trečioji komanda tampa teisėju ir išrenka komandą laimėtoją, kuri surinko didžiausią skaičių kortelių, geriausiai paaiškinančių priežastis ir pasekmes.

Istorijos pasakojimas:

Paskirstykite klasę į komandas ir duokite kiekvienai komandai kortelių rinkinį. Komanda turi panaudoti mažiausiai 5 korteles sukuriant „kortelių seką“, atskleidžiančią su finansais susijusią situaciją, problemą ar dilemą. Komanda, sukūrusi ilgiausią (panaudojusi daugiausiai kortelių) logišką istoriją, tampa nugalėtoja. Panaudotos kortelės atidedamos į šalį ir procesas kartojamas.

Būk kūrybingas!:

Išdėliokite užverstas korteles. Pasirinkite 7 atsitiktines korteles ir pritvirtinkite jas prie lentos, tada, suskirstę klasę į komandas, paprašykite, kad kiekviena komanda per 2 minutes parašytų po sakinį, panaudodama kaip galima daugiau su finansais susijusių, iškabintose kortelėse pavaizduotų terminų. Laimi komanda sukūrusi logišką sakinį panaudojant daugiausia terminų. Panaudotos kortelės atidedamos į šalį ir procesas vėl kartojamas.

Klausimai žaidimo papildymui

Norint užtvirtinti žaidimo metu gautą patyrimą, žaidimas kortomis gali būti papildytas diskusija klasėje (galite panaudoti 6 priedą/ Petit istoriją). Mokytojas gali paskatinti moksleivius aptarti jų pačių veiksmus, įvertinti juos kritiškai, išreikšti savo nuomonę ir/arba kūrybiškai pateikti rekomendacijas, ką pakeisti, kad situacija pagerėtų. Žemiau yra pateikti klausimų pavyzdžiai, kuriuos galima panaudoti norint klasėje diskutuoti atskiromis temomis.

PASIRINKIMAS:

*Kaip jūs pasirenkate?
Kas daro įtaką jūsų pasirinkimui?*

ŠVIETIMAS:

*Kaip jūs suprantate terminą „švietimas“?
Ar mokomasi tik mokykloje?
Koks yra mokymosi tikslas?
Ar švietimas gali paveikti jūsų gyvenimo standartus?
Kodėl?*

VARTOJIMAS:

*Kam daugiausia išleidžiate pinigų?
Ar kada galvojote, kaip tai ką perkate veikia kitus?
Kodėl?*

IŠLAIDOS:

*Kokios yra šeimos išlaidos?
Kaip išlaidos keičiasi priklausomai nuo gyvenimo tarpsnio?
Pateikite keletą pavyzdžių.*

GYVENIMO STILIUS:

*Kas nusako asmens gyvenimo stilių?
Kas įtakoja jūsų gyvenimo būdo pasirinkimą?
Ar lengva pakeisti savo gyvenimo būdą? Kodėl?*

PAJAMOS:

*Pateikite pavyzdžius, kokie gali būti šeimos pajamų šaltiniai?
Kaip skirtingais gyvenimo tarpsniais gali keistis pajamų šaltiniai?
Kokius pajamų šaltinius žinote?*

DARBAS:

*Ką jums reiškia žodis „darbas“?
Kodėl žmonės dirba?
Ar darbas gali būti neapmokamas? Kodėl?*

MOKĖJIMO KORTELĖS:

*Kokių tipų mokėjimo korteles žinote?
Kokie skirtingų mokėjimo kortelių plusai ir minusai?*

5 Tema: MEDIJŲ RAŠTINGUMAS

Šiandieninė žiniasklaida atlieka svarbų vaidmenį formuojant stereotipus, išankstines visuomenės nuostatas, žmonių suvokimą, požiūrį ir elgesį. Kaip teigia 2017 m. Europos komisijos sudaryta medijų raštingumo ekspertų grupė, „...medijų raštingumas yra kaip skėtis, po kurio slepasi visi techniniai, loginiai, socialiniai, pilietiniai ir kūrybiniai piliečio gebėjimai, leidžiantys suprasti, kritiškai įvertinti ir sąveikauti su žiniasklaida. Tai liečia visus žiniasklaidos priemonių kanalus (tradicinius, internetą, socialinę žiniasklaidą) ir visas amžiaus grupes. Tačiau pats svarbiausias dalykas apibūdinantis medijų raštingumą yra asmeninio kritinio mąstymo ugdymas“ (Šaltinis: (E02541), CNECT- DG Communications Networks, Content and Technology).

Ši tema skirta ugdyti medijų raštingumo įgūdžius, mokant geriau interpretuoti žiniasklaidos siunčiamas žinutes. Atlikdami užduotis mokiniai geriau suvoks realybę ir tai, kaip matomas pasaulis. Jie geriau supras žiniasklaidos pranešimų kūrimą, pateikiamą prasmę ir ugdys istorijų pasakojimo įgūdžius.

Istorijos yra vertingas švietimo metodas, o šis vadovas orientuotas į fundamentalius tarpkultūrinius ir tarptautinius klausimus ir jų sąsajas: socialinio įvaizdžio kūrimas – kaip skirtingos žmonių grupės suvokia save ir kitus. Pasitelkiant naujas medijų formas, kurios įvairiai įrašo, išreiškia, perteikia istorijas, mokytojas gali padėti daug geriau suprasti darnaus vystymosi klausimus.

Užduotys šioje dalyje ugdys kritinio mąstymo ir analitinius gebėjimus, vertinant situaciją skirtingose šalyse ir žemynuose. Žemiau pateikiama istorijų pasakojimo schema, kuri gali būti naudinga, jei nuspręsite adaptuoti pateiktas užduotis pagal savo poreikį.

4 ŽINGSNIS

Kaip gerai nuotrauka perteikia istoriją?

Diskusija: nuotraukos reikšmė; sąsajos su darniu gyvenimo būdu;

Aptarkite, kaip sekėsi 1, 2, 3 žingsniai

Įvertinkite, kokį poveikį šis procesas padarė jums. Ar jis pakeitė jūsų mąstymą? Ar tai turės įtakos jūsų elgesiui/pasirinkimui ateityje?

REFLECT AND EVALUATE

SHARE A STORY

1 ŽINGSNIS

Įvertinkite, kas paveikslėlyje svarbu

Kas nufotografavo nuotrauką ir kodėl? Kas pavaizduotas nuotraukoje?

Kas rodoma nuotraukoje? Kokia emocija nuotraukoje? Kaip ji įtakoja tavo požiūrį į tai, kas pavaizduota?

Kur nuotrauka buvo nufotografuota?

EXAMINE THE IMAGE

SHARE A STORY

3 ŽINGSNIS

Įvairias būdais pasidalinkite istorija

Pasidalinkite istorija su kitu asmeniu.

Papasakokite istoriją klasei ar grupei.

Atspausdinkite istoriją kaip rašinį ar laikraščio straipsnį.

Įrašykite istoriją vaizdo ar audio formatu.

2 ŽINGSNIS

Sukurkite nuotraukai istoriją

Sukurkite su darniu gyvenimu susijusią istoriją, naudojantis informacija iš 1 žingsnio.

Turėkite struktūrą, t.y. istorija turi turėti aiškią pradžią (kartą gyveno...) ir pabaigą (....po to visi gyveno laimingai arba ne).

5a užduotis „Kieno ši istorija?“

Kiekvienas mokinys parašys trumpą straipsnį apie turimą nuotrauką ir susies jį su darnaus gyvenimo tema. Po to visi klasiokai bus kviečiami atrasti, kuris straipsnis kuriai nuotraukai tinka.

**Darnaus vystymosi
įgūdžiai**

Sisteminio mąstymo kompetencija;
Normų suvokimo kompetencija;
Kritinio mąstymo kompetencija;
Savęs suvokimo kompetencija.

Pamokos

Kalbos;
Literatūra.

**Patarimai ir
rekomendacijos**

Šiai užduočiai atlikti galima pasinaudoti kortelėmis apie atsakingą ir darnų gyvenimą. Ši užduotis taip pat gali būti atliekama grupėmis po 2 – 3 mokinius.

Priemonės

Nuotraukų rinkinukas – turi būti pakankamai nuotraukų kiekvienam mokiniui (9 priedas);
Rašikliai ir popierius;
Lipnūs lapeliai;
Atsakingo ir darnaus gyvenimo kortelės (8 priedas).

INSTRUKCIJA: Šiai užduočiai atlikti reikės dviejų etapų:

Pirmas etapas:

- Parodykite vieną nuotrauką kaip pavyzdį ir pats papasakokite, ką joje matote, susiedami su darnaus gyvenimo tema. Šis žingsnis padės moksleiviams suprasti tolimesnius veiksmus.
- Padėkite kiekvienam moksleiviui ant stalo po užverstą nuotrauką ir paprašykite, kad jos nerodytų kitiems.
- Padalinkite popieriaus ir rašiklių kiekvienam vaikui. Paprašykite per 5 min. surašyti ant lapo kiek galima daugiau sakinių, nusakančių „istoriją“ matomą nuotraukoje, susiejant su atsakingu ir darniu gyvenimu.
- Surinkite visus mokinių aprašymus.

Antras etapas:

- Priklijuokite nuotraukas prie lentos ir jas sunumeruokite naudojant lipnius lapelius.
- Paašškinkite klasei, kad kiekvienas moksleivių aprašymas bus garsiai perskaitytas klasei atsitiktine tvarka. Po to, kaip aprašymas bus perskaitytas, mokiniai turės spėti, kuriuo numeriu pažymėta nuotrauka yra aprašyta ir savo spėjimą užsirašys ant lapo.
- Kai visi aprašymai bus perskaityti garsiai ir kiekvienas mokinys priskirs po numerį, išsiaiškinkite kuris aprašymas yra skirtas kuriai nuotraukai.
- Aptarkite nuotraukas, jų aprašymus ir kiek nuotraukų pavyko teisingai priskirti prie aprašymo. Kurias nuotraukas buvo sunkiausiai aprašyti ir kodėl?

Klausimai:

- *Ko išmokote atlikdami šią užduotį?*
- *Ar ši užduotis praplėtė jūsų supratimą apie atsakingą ir darnų gyvenimą? Jei taip, tai kaip?*
- *Po kelių savaičių paprašykite moksleivių padiskutuoti ir aptarti, ar ši užduotis paskatino kaip nors pakeisti savo reakciją ar elgesį? Jei taip, tai kaip?*

5b užduotis „Kasdienių daiktų paslaptys“

Dirbdami grupelėse moksleiviai rinks informaciją apie kasdienes daiktus, tuomet pasidalins savo atradimais iš kur yra kilęs produktas, ką galima pasakyti apie jo darnumą.

Darnaus vystymosi įgūdžiai

Sisteminio mąstymo kompetencija;
Kritinio mąstymo kompetencija;
Integruoto problemų sprendimo kompetencija.

Pamokos

Kalbos;
Literatūra;
Geografija.

Patarimai ir rekomendacijos

Priklausomai nuo mokslėivių galimybių ir pomėgių, galite tikslingai pasirinkti/užrašyti kelis klausimus. Vyresniems mokslėiviams galima parinkti daugiau iššūkių reikalaujančius produktus/daiktus, kurie pagaminti iš skirtingų medžiagų, priemonių (pvz. mobilus telefonas, skrudintuvas).

Priemonės

Daiktai/produktai kuriuos mokslėiviai vartoja/naudoja (šokoladas, batai, mobilus telefonas ir pan.);
Klausimų sąrašas kiekvienam produktui;
Rašikliai;
Pasaulio žemėlapis arba gaublys (nebūtinai).

INSTRUKCIJA: Suskirstykite mokinius į grupes po keturis – penkis asmenis, užtikrinkite interneto ryšį, kurio reikės atliekant užduotį. Pasiruoškite kiekvienai grupei po skirtingą daiktą ir klausimus bei kitas reikiamas priemones. Kiekvienai grupei paduokite po vieną daiktą/produktą ir klausimų sąrašą. Paaiškinkite, kad grupė turi atlikti tyrimą apie gautą daiktą/produktą ir atsakyti į pateiktus klausimus. Mokiniai gali sugalvoti atsakymus arba surasti informaciją internete. Kiekviena grupė savo atsakymus surašo į lapą.

Atlikus užduotį mokslėiviai pristato kitiems savo atsakymus ir ką pavyko sužinoti. Kiekviena grupė identifikuoja daikto/produkto pagaminimo šalį ir parodo ją žemėlapyje.

Idėjos galimiems klausimams

- o Kur daiktas/produktas buvo pagamintas?
- o Iš kokios medžiagos šis produktas?
- o Ar produktas yra kenksmingas aplinkai?
- o Ar produkto gamybai buvo naudojamos medžiagos iš skirtingų šalių? Kokių?
- o Ar naudojamos medžiagos buvo kaip nors apdorotos? Kaip?
- o Kaip produktas buvo pervežtas iš ten, kur buvo pagamintas?
- o Ar produktas turi daugiau nei vieną naudojimo funkciją? Ar galima panaudoti daugiau nei vieną kartą?
- o Kas atsitiks su šiuo produktu kai jis nebebus tinkamas naudoti?
- o Ar produktas gali būti panaudotas dar kam nors? Perdirbtas? Perduotas kitokiam naudojimui? Paaukotas?
- o Produktas yra prabangos ar kasdienio vartojimo daiktas?
- o Kas naudojasi šiuo daiktu/produktu?
- o Kai produktas bus nebevertojamas ar jis kels pavojų aplinkai?
- o Ar tinkamai buvo elgiamasi su žmonėmis, kurie gamino šį daiktą? Ar gamindami jie buvo apsaugoti nuo galimos rizikos?

Klausimai:

- *Ko išmokote atlikdami užduotį?*
- *Ar ši užduotis padidino supratimą apie atsakingą ir darnų gyvenimą? Kaip?*
- *Po kelių savaičių paprašykite mokslėivių dar kartą padiskutuoti apie tai, ar ši užduotis paskatino kaip nors keisti savo elgesį? Jei taip, tai kaip?*

Pasaulio žemėlapis

5c užduotis „Pirmo puslapio naujiena“

Pagal pasirinktas nuotraukas moksleiviai rašys straipsnius laikraščiui, kurių tikslas didinti atsakingo ir darnaus gyvenimo suvokimą. Moksleiviai išrinks geriausią istoriją, tinkančią pirmam laikraščio puslapiui.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Normų suvokimo kompetencija; Strateginio mąstymo kompetencija; Bendradarbiavimo kompetencija; Integruoto problemų sprendimo kompetencija.
 Pamokos	Kalbos; Literatūra.
 Patarimai ir rekomendacijos	Jei norite, kad moksleiviai vartotų raktinius žodžius, galite pasinaudoti Atsakingo ir darnaus gyvenimo kortelėmis (8 priedas).
 Priemonės	Nuotraukų rinkinys (bent po vieną kiekvienam mokiniui); Rašikliai ir popierius arba kompiuteris straipsniui rašyti; Atsakingo ir darnaus gyvenimo kortelės (8 priedas).

INSTRUKCIJA: Pasiruoškite grupiniam darbui. Išdėliokite nuotraukas ant stalo arba ant žemės, kad mokiniai eidami ratu galėtų pamatyti visas nuotraukas ir pasirinkti. Paaiškinkite, kad kiekvienas turi įsivaizduoti esąs žurnalistu ir dirbantis laikraštyje apie atsakingą ir darnų gyvenimą.

Paprašykite kiekvieno moksleivio peržiūrėti nuotraukas ir pasirinkti labiausiai patikusią, kuri jų manymu tinkama pirmajam laikraščio puslapiui ir papildytų straipsnį, skirtą didinti sąmoningumą apie darnų ir atsakingą gyvenimą. Tuomet suskirstykite moksleivius į grupes maždaug po keturis ir paprašykite, kad kiekvienas savo grupelėje pasidalintų, kodėl mano, kad jo pasirinkta nuotrauka tinkama pirmajam laikraščio puslapiui. Paaiškinkite, kad kiekviena grupė turės:

- pasirinkti vieną nuotrauką;
- sukurti antraštę;
- parašyti trumpą straipsnį/istoriją, kurią papildys pasirinkta nuotrauka.

Istorija gali būti tikra arba išgalvota, tačiau svarbu, kad ji būtų susijusi su atsakingo ir darnaus gyvenimo tematika ir vienaip ar kitaip didintų skaitytojų sąmoningumą. Straipsnio/istorijos pavadinimo tema gali būti: gera naujiena, skatinimas keistis, išreikštas susirūpinimas arba katastrofos apžvalga.

Po to, kai kiekviena grupelė baigia rašyti savo straipsnį/istoriją, paprašykite, kad mokiniai savo straipsnius pristatytų vieni kitiems. Klausydamiesi moksleiviai turi įvertinti istorijas, kad išrinktų vieną, kuri bus skirta pirmajam laikraščio puslapiui. Esant poreikiui, istoriją galima rinkti balsuojant.

Galite paskatinti moksleivius paruošti ir sudaryti elektroninį ar spausdintą laikraštį, kuriame būtų patalpinti visi mokinių parašyti straipsniai.

Klausimai:

- *Ko išmokote atlikdami užduotį?*
- *Ar ši užduotis padidino sąmoningumą apie atsakingą ir darnų gyvenimą? Kaip?*
- *Po kelių savaitių paprašykite moksleivių dar kartą padiskutuoti apie tai, ar ši užduotis paskatino kaip nors keisti savo elgesį? Jei taip, tai kaip?*

5d užduotis „Raktiniai žodžiai“

Following suggested keywords, students brainstorm and make up a list of related films. They discuss what can be learned from the film about sustainable living.

 Darnaus vystymosi įgūdžiai	Normų suvokimo kompetencija; Savęs suvokimo kompetencija.
 Pamokos	Kalbos; Literatūra; Menas.
 Patarimai ir rekomendacijos	Šiai veiklai galima naudoti įvairias medijų priemones, pvz. dainas, laikraščius ar žurnalus, knygas, TV programas, Youtube klipus. Ši užduotis taip pat gali būti kaip namų darbas, skirtas pabaigti/sudaryti sąrašą peržiūrėjus informaciją internete.
 Priemonės	Lapai (A4) skirti raktiniams žodžiams; Rašikliai ir popierius.

INSTRUKCIJA: kiekvieną raktinį žodį surašykite ant atskiro A4 formato lapo.

Raktinių žodžių pavyzdžiai:

- **Gamta** • **Tarša** • **Skurdas** • **Transportas**
- **Nusikaltimai** • **Žiniasklaida** • **Vartojimas** • **Liga**

Sukarpykite A4 formato lapą maždaug į keturias dalis, kad būtų kaip dėlionė. Iš viso turi būti tiek dalių, kiek yra mokinių, kad kiekvienas gautų po vieną.

Atsitiktine tvarka išdalinkite šias dalis moksleiviams ir paprašykite, kad jie susigrupuotų taip, jog iš lapo dalių susidėtų žodis.

Kiekviena grupė turi sudaryti kaip galima ilgesnį filmų, susijusių su jų raktiniu žodžiu, sąrašą. Šalia filmo pavadinimo reikia trumpai parašyti kaip šis filmas susijęs su raktiniu žodžiu, pvz.:

- Gal tai yra filmo dalis?
- Gal tai pagrindinė filmo tema?
- Kokias matote sąsajas?
- Ar filme yra paslėpta mintis?
- Ko galime iš filmo pasimokyti apie:
 - *atsakingą ir darnų gyvenimą;*
 - *žiniasklaidos įtaką atsakingam ir darniam gyvenimui.*

Kiekviena grupė sudariusi sąrašą pristato savo darbą ir idėjas.

Pavyzdžiai raktiniam žodžiui „**Žiniasklaida**“

Visa prezidento kariauna / All the President's Men – žurnalistų tiriamasis darbas apie Vatergeito skandalą; teigiamas žiniasklaidos vaidmuo.

Uodega vizgina šunį / Wag the dog – likus nedaug laiko iki rinkimų, Holivudo prodiuseris stengiasi užglaistyti sekso skandalą; pavyzdys kaip paprasta manipuliuoti visuomenės nuomone.

Socialinis tinklalapis / The Social Network – pagrindinė filmo tema – žiniasklaida; istorija apie tai, kaip sukuriama šiandien taip populiarūs socialiniai tinklai.

Seksas ir miestas / Sex and the city – serialas ir filmas apie moterį, kuri rašo straipsnius Niujorko laikraščiu; darbas laikraštyje atrodo labai lengvas ir nekeliantis streso.

Labas rytas, Vietname / Good morning, Vietnam – istorija apie amerikietį DJ'ų Vietnamo kare; jo radijo laidoje ir naujienose kalbama apie tai, ko neišdrįstų pasakyti kiti.

Klausimai:

- *Ką išmokote ar sužinojote atlikdami šią užduotį?*
- *Ką dar norėtumėte sužinoti?*
- *Ar buvo kas nors, kas jus nustebino atliekant užduotį?*

Lentelė: Praktinių užduočių ir šaltinių apžvalga

Tema	Užduotis	Šaltinis	Pedagoginė paradigma	Mokymosi metodai
Globalus pilietiškumas	1a) Socialiniai pokyčiai mokykloje	Fran Peavey (1994) „Gyvybės malonė: socialinių pokyčių esmė“.	Strateginis klausinėjimas pagal Fran Peavey, Mokymasis tyrinėjant.	Klausinėjimas ir atsakymai; Tyrinėjimas, vizualizacija, pasirinkimai, refleksija, elgesys.
	1b) Buvimas savimi ir identitetas	PERL Active Methodology Toolkit 7 (p. 8-11)	Kognityviniai tyrimai (CoRT) metoduose pagal Edward De Bono; Mokymasis tyrinėjant.	Sąmoningas mąstymas ir bendravimas, istorinė refleksija, savianalizė ir lyginamasis vertinimas
	1c) Pirmas dalykas ką pagalvoji, kai pasakau ...	PERL Values-Based Learning: Growing a Shared Vision (p. 20)	Mokymasis tyrinėjant.	Tyrinėjimas, vizualizacija, refleksija.
Vertybės	2a) Norima ateitis	PERL Values-Based Learning: Discovering What Matters (p. 10)	Mokymasis bendradarbiaujant; Mokymasis tyrinėjant.	Problemų sprendimas, klausimai ir atsakymai į klausimus, pasirinkimai, emocinis sąmoningumas.
	2b) Vertybių ir įgūdžių rodikliai	PERL Values-Based Learning: Discovering What Matters (p. 11-12)	Mokymasis bendradarbiaujant; Mokymasis tyrinėjant.	Problemų sprendimas, klausimai ir atsakymai į klausimus, pasirinkimai, emocinis sąmoningumas.
	2c) Erdvės tyrinėjimas	PERL Values-Based Learning: Discovering What Matters (p. 13-14)	Mokymasis bendradarbiaujant; Mokymasis tyrinėjant.	Problemų sprendimas, klausimai ir atsakymai į klausimus, pasirinkimai, emocinis sąmoningumas.
Įpročiai	3a) Susitikimas viduryje	PERL Active Methodology Toolkit 2 (pp. 10-12)	Kritinis mąstymas ir veiklos analizė.	Bendras tyrinėjimas; problemų sprendimas; klausimai ir atsakymai į klausimus
	3b) Laikas ir technologijos	PERL Active Methodology Toolkit 4 (p. 34-36)	Elgesio pokyčių modelis.	Tyrinėjimas, vizualizacija, pasirinkimas, refleksija, veikla, pokyčių aptarimas.
	3c) Laiko juosta vaizdu	PERL Active Methodology Toolkit 4 (p. 34-36)	Elgesio pokyčių modelis.	Tyrinėjimas, vizualizacija, pasirinkimas, refleksija, veikla, pokyčių aptarimas.
	3d) Pasirink	PERL Active Methodology Toolkit 4 (p. 34-36)	Elgesio pokyčių modelis.	Tyrinėjimas, vizualizacija, pasirinkimas, refleksija, veikla, pokyčių aptarimas.
Finansai	4a) Ką mes perkame?“	PERL Active Methodology Toolkit 7 (p. 18-19)	Kognityviniai tyrimai (CoRT) metoduose pagal Edward De Bono.	Sąmoningas mąstymas, bendravimas, istorijų refleksija, savianalizė ir lyginamasis vertinimas.
	4b) Tempas: finansinio raštingumo žaidimas	PERL Active Methodology Toolkit 3	Aktyvus mokymas per žaidimą.	Susidūrimas su dilema; kūrybinis mąstymas ir veikimas; grįžtamojo ryšio gavimas ir suteikimas.
Medijų raštingumas	5a) Kieno ši istorija?“	PERL Active Methodology Toolkit 5 (p. 17)	Istorijų pasakojimas ir bendradarbiavimas.	Asmeninis įsitraukimas, emocinis supratimas ir socialinis mokymasis.
	5b) Kasdienių daiktų paslaptys	PERL Active Methodology Toolkit 5 (p. 14-15)	Istorijų pasakojimas ir bendradarbiavimas.	Asmeninis įsitraukimas, emocinis supratimas ir socialinis mokymasis.
	5c) Pirmo puslapio naujiena	PERL Active Methodology Toolkit 5 (p. 23)	Istorijų pasakojimas ir bendradarbiavimas.	Asmeninis įsitraukimas, emocinis supratimas ir socialinis mokymasis.
	5d) Raktiniai žodžiai	PERL Active Methodology Toolkit 6 (p. 12)	Howard Gardner ugdymo modelis.	Kalbos raiška, loginiai-matematiniai, vizualiniai-erdvieniai, kūno kinesteziniai, muzikiniai, tarpasmeniniai, vidiniai, gamtos patyrimai.

Šaltinių sąrašas:

Fran Peavey (1994) "By Life's Grace: Musings on the Essence of Social Change".

Reference to PERL Resources: [Learning to Do](#).

PERL Active Methodology Toolkit 1: [Images and Objects - Education for Sustainable Development](#).

PERL Active Methodology Toolkit 2: [Personal Consumption and Climate Change](#).

PERL Active Methodology Toolkit 3: [Financial Literacy, personal finance management](#).

PERL Active Methodology Toolkit 4: [Resource Usage: Time as a resource](#).

PERL Active Methodology Toolkit 5: [Whats the Story? Responsible and Sustainable Living](#).

PERL Active Methodology Toolkit 6: [The Power of Media: Responsible and Sustainable Living](#).

PERL Active Methodology Toolkit 7: [Why buy? The symbolic value of consumption](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Discovering What Matters - A toolkit designed with students for students](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Growing a Shared Vision - A resource toolkit for schools](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Measuring What Matters - A values-based toolkit for teachers](#).

PERL metodikas galima parsisiųsti iš Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centro Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete tinklapio:

<https://eng.inn.no/project-sites/living-responsibly/publications>

1 Priedas – šioms užduotims: „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“, „Erdvės tyrinėjimas“

INDIKATORIŲ SĄRAŠAS VERTINTI VERTYBES IR ĮGŪDŽIUS

Mes imamės asmeninių iniciatyvų ir prisiimame atsakomybę už mokymąsi.	
Suvokiame to ką sakome ir darome pasekmes.	
Klaidas suprantame kaip atspirties taškus augimui ir mokymuisi.	
Kai ieškome sudėtingų problemų sprendimų, naudojames žinias, kurias gavome per skirtingas pamokas.	
Naujame kritinį mąstymą vertinant idėjas ir informaciją.	
Turime drąsos plėsti savo „komforto zoną“	
Padedame vieni kitiems spręsti problemas išklausydami abi puses ir ieškodami visiems priimtino sprendimo.	
Klausomės kitų ir stengiamės suprasti, ką jie iš tiesų nori pasakyti.	
Pripažįstame ir priimame skirtingus požiūrius (pvz. mąstymo, rašymo, tyrinėjimo).	
Turime drąsos būti savimi.	
Jaučiamės, kad turime jėgų diegti pokyčius ir spręsti vietos bendruomenės problemas.	
Naudojame nesmurtinę komunikaciją įtemptose situacijose (pvz. vietoj kaltinimų naudojame frazę „Aš jaučiuosi“).	
Turime ar sukuriame saugią aplinką reikšti emocijas (pvz. gamtoje, menė, muzikoje, draugystėje, grupėje, sporte).	
Dėstomos pamokos žinias pritaikome vietos problemų supratimui (mokyklos, šeimos, apylinkių ir t.t.).	
Galvojame apie tai, ką mes perkame ir ką mes išmetame, suprasdami, kad ateities kartos gyvenimas priklausys nuo tų pačių gamtos resursų, kuriuos naudojame dabar.	
Esame atsparūs (pvz. reklamai) pirkti dalykus, kurių mums iš tiesų nereikia.	
Rūpinamės aplinka – ypatingai nykstančiomis rūšimis ir ekosistemomis, sužeistais laukiniais gyvūnais ir jų namais.	
Mokomės jaustis gerai būdami tuo, kuo esame.	
Jaučiamės esantys gamtos dalimi.	
Kuriamės savo asmeninį stilių suvokdami savo požiūrio, interesų ir jausmų skirtumus.	
Galvojame apie atliekų, anglies dioksido ir taršos mažinimo būdus.	
Įsivertiname kas mums yra svarbu ir kas ne.	
Rūpinamės savimi ir savo šeima.	
Leidžiame laiką su žmonėmis gyvai bendraudami su jais.	
Neteisiame, o priimame kitus.	
Renkamės mėgstamą darbą, o ne galvojame tik kiek uždirbsime.	

2 Priedas – užduočiai „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“

INIKATORIŲ SĄRAŠAS MOKINIAMS

Bendri indikatoriai	Vertinimas
Mes gerbiame, vertiname vienas kitą ir ieškome būdų suprasti žmonių skirtumus.	
Mums būdingas pasitikėjimas savimi.	
Mes pripažįstame ir priimame skirtingus požiūrius (pvz. mąstymo, rašymo, tyrinėjimo ir kt.).	
Konfliktus sprendžiame dialogu.	
Mes klausome kitų žmonių ir stengiamės suprasti ką jie iš tikrųjų nori pasakyti.	
Mums svarbus bendravimas	
Mes prisiimame atsakomybę mokytis ir imamės iniciatyvų.	
Kritiškai vertiname idėjas ir informaciją, kurią gauname.	
Turime drąsos būti savimi.	
Turime galimybę veikti kaip „kritiški draugai“ suteikdami nuoširdų grįžtamąjį ryšį vieni kitiems.	

Specialūs indikatoriai: Žinios ir suvokimas	Vertinimas
Dėstomos pamokos žinias pritaikome vietos problemų supratimui (mokyklos, šeimos, apylinkių ir t.t.).	
Mes suprantame kaip esame susiję ne tik su žmogaus sukurtais kūriniais, bet ir natūralia vietos aplinka ir gamta.	
Mes suvokiame galimas pasekmes to ką sakome ir darome.	
Me suprantame kaip palaikyti santykį ir ryšį su tam tikromis gyvūnų rūšimis ir augalais.	
Galvojame apie tai, ką mes perkame ir ką mes išmetame, suprasdami, kad ateities kartos gyvenimas priklausys nuo tų pačių gamtos resursų, kuriuos naudojame dabar.	

Specifiniai indikatoriai B: Savęs pažinimas	Vertinimas
Mes mokomės gerai jaustis būdami tuo, kuo esame iš tiesų.	
Kuriame savo asmeninį stilių suvokdami savo požiūrio, interesų ir jausmų skirtumus.	
Save suprantame kaip savo pačių socialinio pasaulio kūrėjus.	
Naudojame mindfulness (įsisąmoninimas to ką jaučiu ir kaip jaučiuosi) kaip problemų sprendimą.	
Mes surandame tikslą ir prasmę.	
Mes gebame pamatyti naujas prasmes, kurias keičia ar pagilina mūsų supratimą apie tai, kaip elgiamės, ko ir kodėl tikimės ateityje.	

Specifiniai indikatoriai C: Pokyčių kultūra	Vertinimas
Jaučiamės, kad turime jėgų kurti pokyčius ir spręsti vietos bendruomenės problemas.	
Mes užduodame „gilius klausimus“ ir ieškome jiems atsakymų už vietos bendruomenės ribų.	
Savo klaidas naudojame kaip mokymosi ir augimo atspirties tašką.	
Turime drąsos žengti už savo komforto zonos.	

Specifiniai indikatoriai D: Emociniai ryšiai	Vertinimas
Turime ar sukuriame saugią aplinką reikšti emocijas (pvz. gamtoje, menė, muzikoje, draugiškose grupėse).	
Jaučiame ryšį su kitais žmonėmis ir aplinkiniu pasauliu.	
Esame empatiški ir rūpinamės žmonėmis bei kitais sutvėrimais.	
Mes švenčiame ir esame dėkingai gamtai už jos dosnumą	
Turime stiprų suvokimą, kad esame gamtos dalis.	
Būdami gamtoje mes jaučiame jos gydymo ir ramybės galias.	
Laukinėje gamtoje esame dėmesingi ir ją gerbiame.	
Gamtą suprantame kaip asmeninės pilnatvės šaltinį.	

Specifiniai indikatoriai E: Įgūdžiai	Vertinimas
Jaučiame, kad įgyjame praktinius gyvenimo įgūdžius ne tik teorines žinias.	
Mes turime galimybę aktyviai rūpintis nykstančiomis rūšimis ir ekosistemomis, benamiais augintiniais ir sugadintai laukinių gyvūnų namais.	
Mes padedame žmonėms spręsti konfliktus išklaudydami abiejų pusių ir bandydami rasti abiem pusėms priimtinius sprendimus	
Naudojame nesmurtinę komunikaciją įtemptose situacijose (pvz. vietoj kaltinimų naudojame frazę „Aš jaučiuosi“).	
Mūsų atradimai būna ne tik per mąstymą, bet ir per jausmus, vaizduotę ir pajautimą.	
Sprendimų priėmimo mes mokomės atsižvelgdami į ateities kartų socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius poreikius.	
Esame atsparūs (pvz. reklamai) pirkti dalykus, kurių mums iš tiesų nereikia.	
Mokomės smalsumo, spėliojoimo, numatymo, tyrinėjimo.	
Mes galime susisteminti informaciją, ne tik ją analizuoti.	
Ieškodami sprendimų sudėtingoms problemoms spręsti naudojame žinias iš įvairių pamokų.	
Mes ugdome įgūdžius atpažinti sistemas ir modelius.	

Specifiniai indikatoriai F: Kultūrinė kompetencija	Vertinimas
Mes džiaugiamės ir naudojame savo vaizduotę (svajones, intuiciją ir vizijas).	
Mes pasineriame į meną, naudojame jį atspindėti kylančius jausmus ir mintis.	

MOKYKLOS INDIKATORIAI

Taisyklės	vertinimas
Mokykla visada stengiasi suprasti skirtingus moksleivių poreikius ir pagal tai planuoja kaip suteikti tinkamą išsilavinimą moksleiviams atsižvelgiant į esamą įvairovę.	
Mokyklos veikla yra nešališka ir nediskriminuojanti (nediskriminuojama jokia pagrindu, įskaitant tautybę, etninę kilmę, odos spalvą, lytį, seksualinę orientaciją, įsitikinimus ar religiją).	
Mokykla netoleruoja smurto ir patyčių.	
Mokykla savo veikloje vadovaujasi tokia politika: Įsigyja aplinką tausojančius produktus pvz: perka perdirbą popierių, net jei tai nėra pats pigiausias pasirinkimas; Naudoja atsinaujinančius energijos šaltinius; Mažina išmetamo anglies dioksido kiekį; Darniai rūšiuoja atliekas, t. y. stengiasi mažinti atliekas, skatina antrinį žaliavų panaudojimą; Didina aplinkinių supratimą.	
Mokykla suteikia įvairiapusę paramą moksleiviams turintiems įvairių problemų.	
Mokykla bendradarbiauja su vietos bendruomene.	

Mokymo ir mokymosi strategija	vertinimas
Mokytojai pamokos turinį pateikia kaip kažką įsimintino ir įdomaus, o ne kaip informaciją, kurią reikia išmokti mintinai.	
Mokytojai yra atviri (a) vieni su kitais, b) su mokiniais), jie girdi ir vertina kitų idėjas.	
Naudojami įvairūs mokymo ir mokymosi stiliai.	
Mokytojai naudoja įvairius metodus padidinti mokinių susidomėjimą.	
Žinios yra sustiprinamos naudojant praktinius metodus.	
Mokytojai kalbasi su moksleiviais apie švietimo prasmę ir reikšmę.	
Mokytojai suteikia moksleiviams laiko mokytis tarpusavyje ir bendradarbiauti.	

1- tarpdisciplininė tema: Empatija, rūpestis, pagarba, orientacija į moksleivį	vertinimas
Mokytojai empatiškai ir jautriai reaguoja į moksleivius	
A)Mokytojai, b) moksleiviai, c) tėvai jaučia, kad mokykla rūpinasi kas vyksta aplinkui.	
Pagarba mokinių gebėjimams yra kaip mokyklos kultūros dalis	
Mokytojai į kiekvieną moksleivį žiūri kaip į unikalų ir puoselėja kiekvieno individualumą	

2- tarpdisciplininė tema: Įsitraukimas, iniciatyva, atsakomybė	vertinimas
Mokiniai (a) jaučia paskatinimą, b) suteikiamą galimybę) gali su kelti tikslus ir turėti vizijas įvairiems projektams ar renginiams mokykloje.	
Mokiniai (a) jaučia paskatinimą, b) suteikiamą galimybę) gali identifikuoti problemas ir patys ieškoti jų sprendimo būdų	
Mokytojai sąmoningai imasi veiksmų (a) suteikia kiekvienam mokiniui lygias galimybes, (b) skatina mokinius) , kad būtų galimybė išreikšti nuomonę.	

3- tarpdisciplininė tema: Mokymosi aplinka, pozityvumas, laimė	vertinimas
Aukštas moralės ir įsipareigojimų lygis darbuotojų tarpe	
A) mokytojai, b) mokiniai ir c) tėvai mokyklą paprastai yra linkę vertinti teigiamai.	
Mokykla yra gyvybinga bendruomenė, kurioje mokytojai ir mokiniai skatinami naujomis idėjomis, mintimis, kryptimis ir galimybėmis.	

4 - tarpdisciplininė tema: Refleksija, kritiškumas, atvirumas, kūrybiškumas, rizika	vertinimas
Mokytojai ir mokiniai leidžia vieni kitiems išbandyti ir surizikuoti pritaikant kitokius mokymo ar mokymosi būdus klasėje.	
Mokytojai sukuria tokią atmosferą, kurioje (a) jie patys, b) tarpusavyje, c) su mokiniais) galima reflektuoti apie tai, kad nepasisekė.	
Mokytojai save laiko ugdytojais, o ne žinių nešiotojais.	
Mokiniais, mokytojai ir tėvai save supranta kaip dalį besimokančios bendruomenės, turinčios bendrus atskaitos taškus.	
Mokytojai ir mokiniai kelia vieni kitiems iššūkius, skatinančius persvarstyti savo elgesį.	
Mokytojai yra pakankamai atviri mokytis iš mokinių.	

4 - tarpdisciplininė tema: Transformacija	vertinimas
A) mokytojai, b) mokiniai ir c) tėvai jaučia, kad mokykla suteikia visas galimybes moksleiviui atsiskleisti.	
A) mokytojai, b) mokiniai ir c) tėvai jaučia, kad mokykla suteikia visas galimybes asmeniniam augimui.	

3 Priedas – užduočiai „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“

Didelio formato indikatoriai yra tinkami norint juos sukarpyti į juosteles.

Mes imamės asmeninių iniciatyvų ir prisiimamam atsakomybę už mokymąsi.

Suvokiame to, ką sakome ir darome, pasekmes.

Klaidas suprantame kaip atspirties taškus augimui ir mokymuisi.

Kai ieškome sudėtingų problemų sprendimų, naudojames žinias, kurias gavome per skirtingas pamokas.

Naujame kritinį mąstymą vertinant idėjas ir informaciją.

Turime drąsos plėsti savo „komforto zoną“.

Padedame vieni kitiems spręsti problemas išklausydami abi puses ir ieškodami visiems priimtino sprendimo.

Klausomės kitų ir stengiamės suprasti, ką jie iš tiesų nori pasakyti.

Pripažįstame ir priimame skirtingus požiūrius (pvz. mąstymo, rašymo, tyrinėjimo).

Turime drąsos būti savimi.

Jaučiamės, kad turime jėgų diegti pokyčius ir spręsti vietos bendruomenės problemas.

Naudojame nesmurtinę komunikaciją įtemptose situacijose (pvz. vietoj

kaltinimų naudojame frazę „Aš jaučiuosi“).

Turime ar sukuriame saugią aplinką reikšti emocijas (pvz. gamtoje, menė, muzikoje, draugystėje, grupėje, sporte).

Dėstomos pamokos žinias pritaikome vietos problemų supratimui (mokyklos, šeimos, apylinkių ir t.t.).

Galvojame apie tai, ką mes perkame ir ką mes išmetame, suprasdami, kad ateities kartos gyvenimas priklausys nuo tų pačių gamtos resursų, kuriuos naudojame dabar.

Esame atsparūs (pvz. reklamai) pirkti dalykus, kurių mums iš tiesų nereikia.

Rūpinamės aplinka – ypatingai
nykstančiomis rūšimis ir ekosistemomis,
sužeistai laukiniais gyvūnais ir jų namais.

Mokomės jaustis gerai būdami tuo, kuo
esame.

Jaučiamės esantys gamtos dalimi.

Kuriame savo asmeninį stilių suvokdami
savo požiūrio, interesų ir jausmų
skirtumus.

Galvojame apie atliekų, anglies dioksido ir
taršos mažinimo būdus.

Įsivertiname kas mums yra svarbu ir kas
ne.

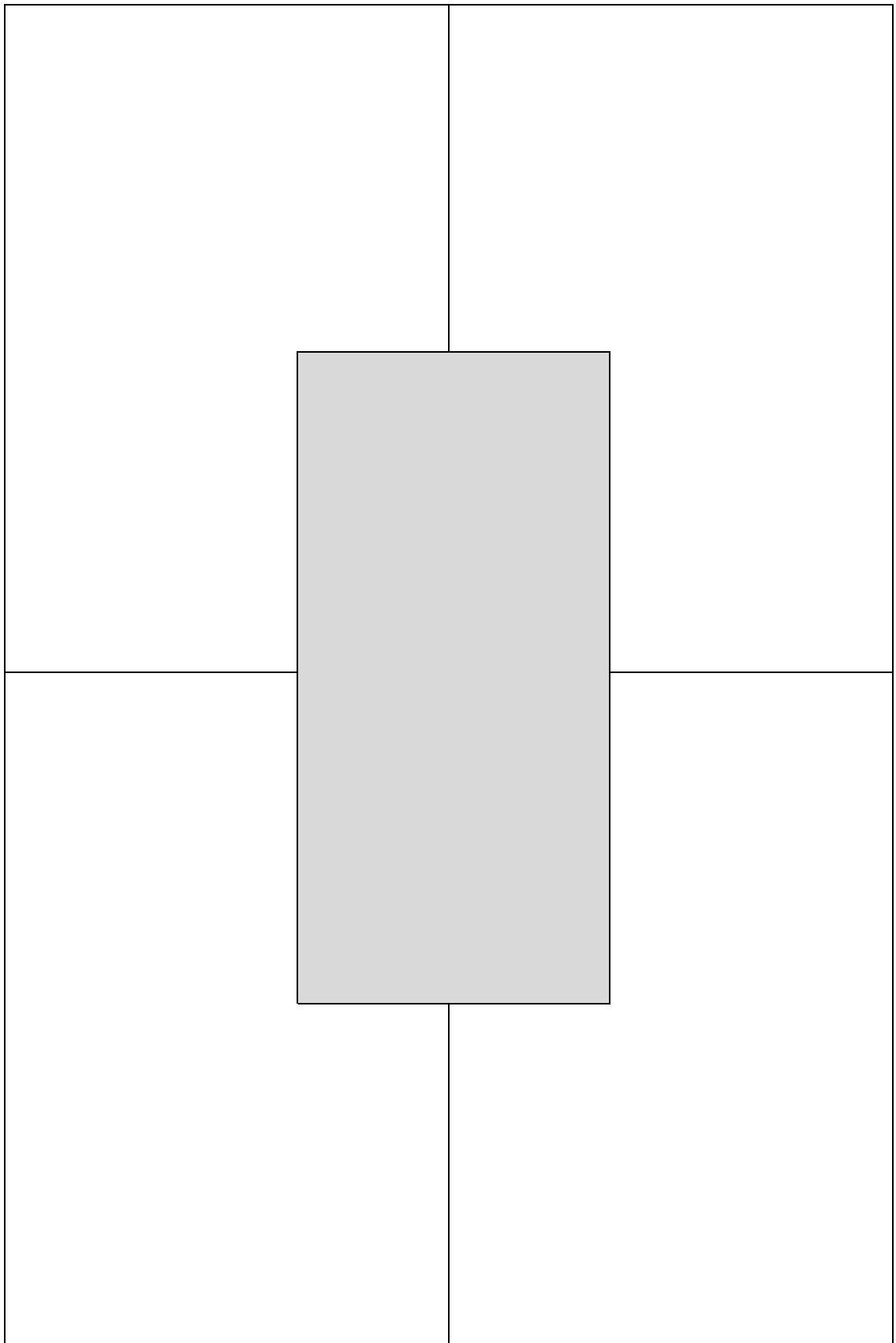
Rūpinamės savimi ir savo šeima.

Leidžiame laiką su žmonėmis gyvai
bendraudami su jais.

Neteisiame, o priimame kitus.

Renkamės mėgstamą darbą, o ne
galvojame tik kiek uždirbsime.

4 Priedas - užduočiai „Susitikimas viduryje“
Darbo lapas

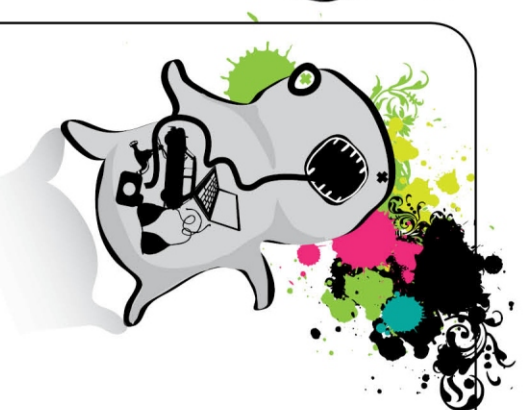

5 Priedas – užduočiai „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“

PARDUOTUVĖ

Vieta, kur žmonės gali įsigyti produktų ir paslaugų.

VARTOJIMAS

Produktų ir paslaugų naudojimas arba pirkimas.

REKLAMA

Mokama bendravimo forma skirta skelbti informaciją apie produktus, paslaugas, idėjas ar renginius.

DARBAS

Užduotis, kurią reikia atlikti.

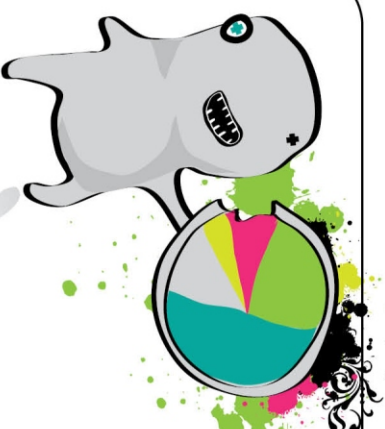
BANKAS

Institucija, teikianti finansines paslaugas: pvz., priima indėlius, suteikia taupymo ir investicines paslaugas ir paskolas.

SKOLA

P pinigai, kurie iš ko nors pasiskolinti.

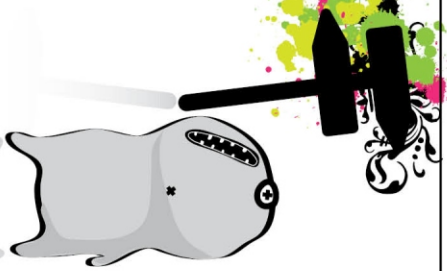
BIUDŽETAS

planas, kuris remiantis konkrečiais tikslais yra skirtas per tam tikrą laiką sutaupyti ir išleisti turimus pinigus.

BANKOMATAS

Mišina esanti vietoje vietoje, kur asmenys gali prisijungti prie savo banko sąskaitos naudodamiesi savo mokėjimo kortele.

PASTIRINKIMAS

*Pasisprendimas dėl skirtingų galimybių
ar galimybes.*

IŠLAIDOS

Išleisti arba panaudoti pinigus.

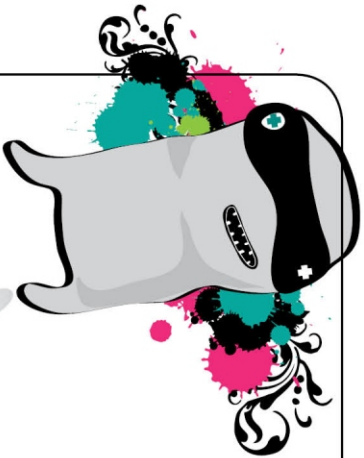
AZARTINIS LOŠIMAS

*Žaidimas, kurio metu rizikuojama
prarasti pinigus ar kitus išteklius.*

ŠVIETIMAS

*Proto ir charakterio raida įgyjant
žinių ir įgūdžių.*

SUKČIAVIMAS

*Kėtinimas apgaulės būdu pasisavinti
svetimus pinigus.*

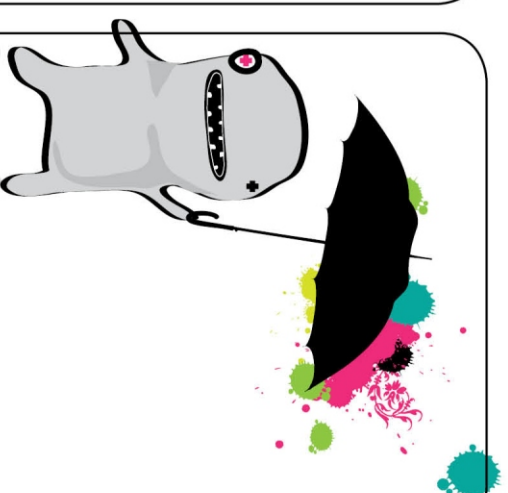
LAINĖ

*Teigiamos emocijos;
džiaugsmo ar gerumo jausmas.*

INFLIACIJA

*Procesas, kurio metu daugumos
produktų ir paslaugų kainos begant
laikui didėja; atlyginimai taip pat
paprastai didėja*

DRAUDIMAS

*Sistema, kuriai žmonės iš anksto į fondą
moka pinigus tam, kad jei kažkas negero
nutiktų, jie gautų šiek tiek pinigų kad
būtų kompensuoti patirti nuostoliai.*

PAJAMOS

Visos gautos pinigų įplaukos, uždarbis.

POREIKIS

Kažkas, kas labai reikalingas asmeniui.

**MOKĖJIMO
KORTELE**

Banko ar įmonės išleista plastikinė kortelė, kuri naudojama pinigams išliimti arba operacijoms be grynųjų pinigų.

ŠKURDAS

Ekonomine prasme - būsena, kai žmogui trūksta pinigų ar kitų išteklių, oriam gyvenimui.

PALŪKANOS

Kaina, kuri mokama už paskolą arba pelnas už paskolintus pinigus; papildomi pinigai, sumokėti už skolinimą arba gauti iš santaupų / investicijų.

INVESTAVIMAS

Būdas naudoti ar atiduoti pinigus saugojimui su tam tikra rizika.

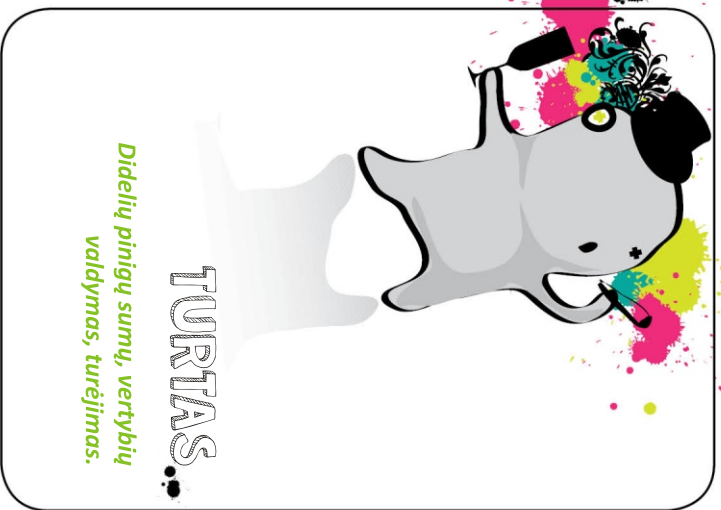
**GYVENIMO
BŪDAS**

Kelias, kurį žmogus pasirenka gyvendamas.

PINIGAI

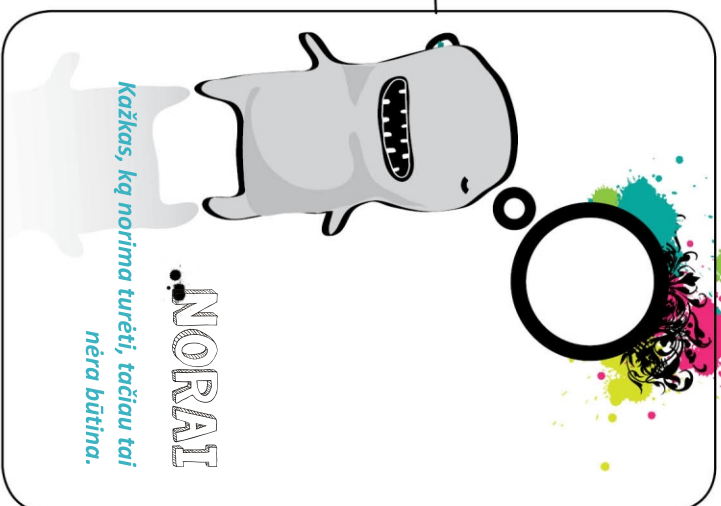
Priemonė (objektas arba jrašas), kuri visuotinai pripažinta kaip mokėjimas už produktus ir paslaugas.

TURTAS
Didelių pinigų sumų, vertybių
valdymas, turėjimas.

RIZIKA
Pavojus kuomet gali atsitikti
kažkas negero.

NORAI
Kažkas, ką norima turėti, tačiau tai
nera būtina.

PANAUDOJIMAS
ANTRINIS
Procesas kuomet dar kartą naudojama
arba alternatyviai naudojama.

ATSAKINGUMAS
Pasirinkimai ir veiksmai, kurie daromi
atsižvelgiant į asmens ir bendruomenės
gerovę.

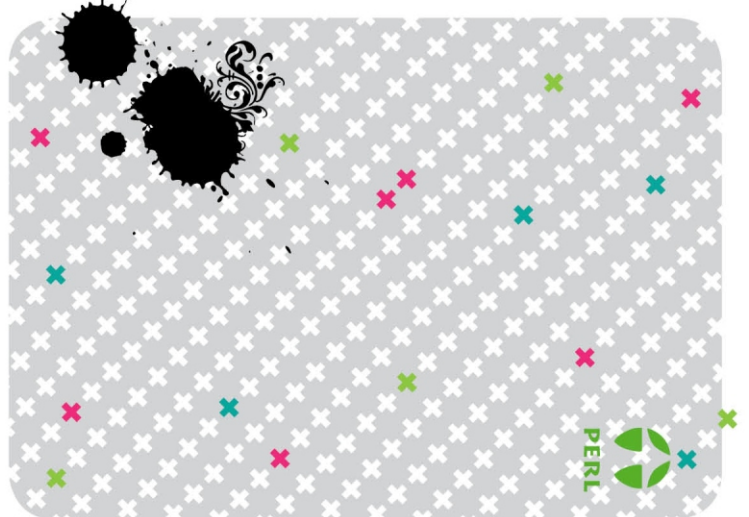
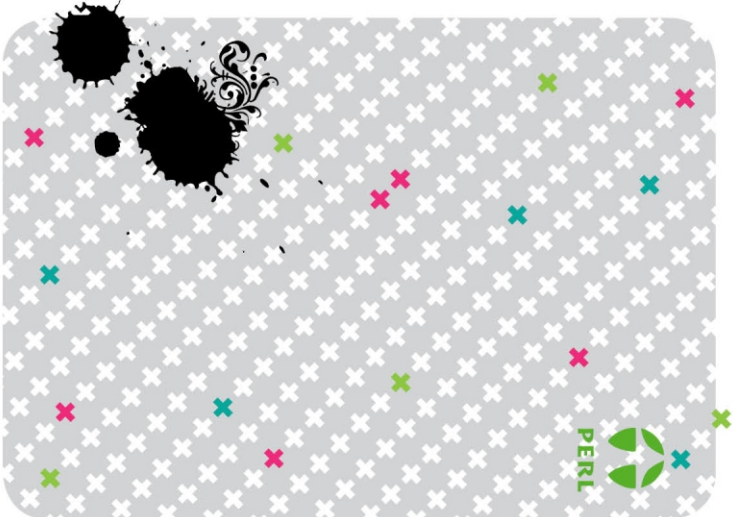
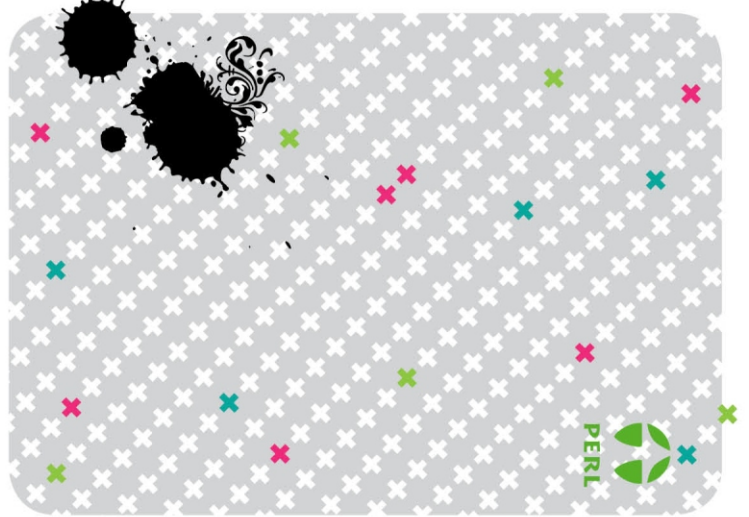
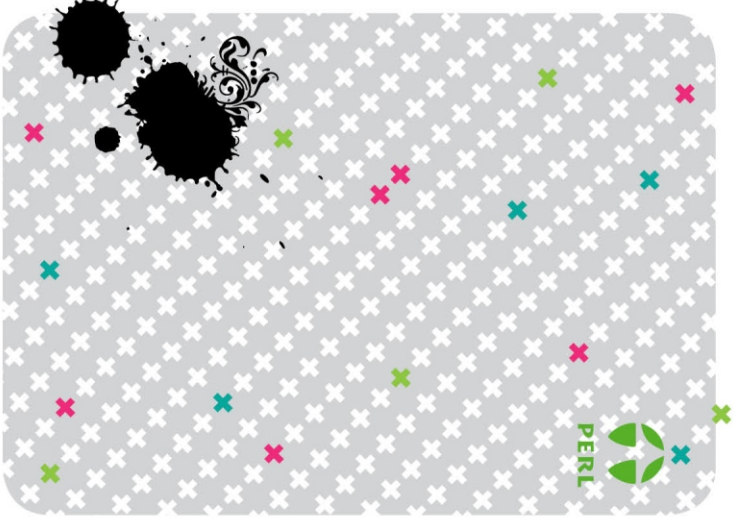
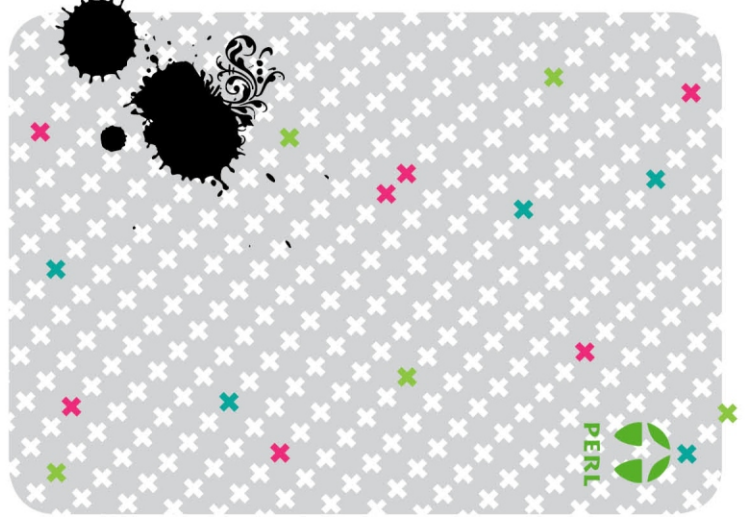
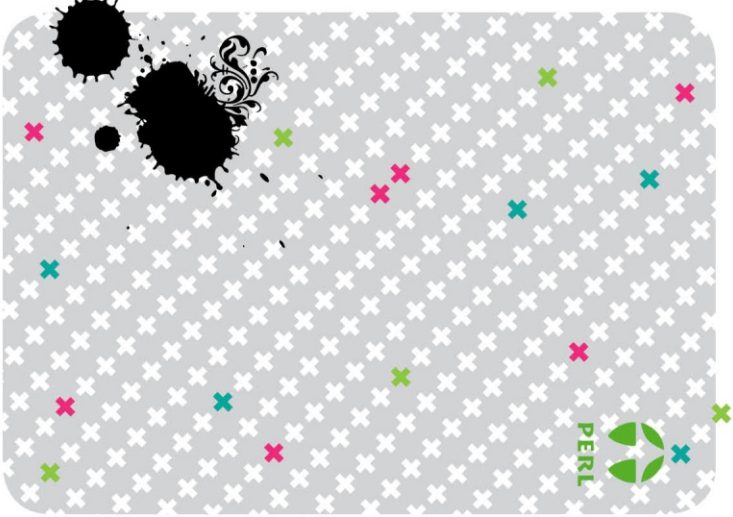
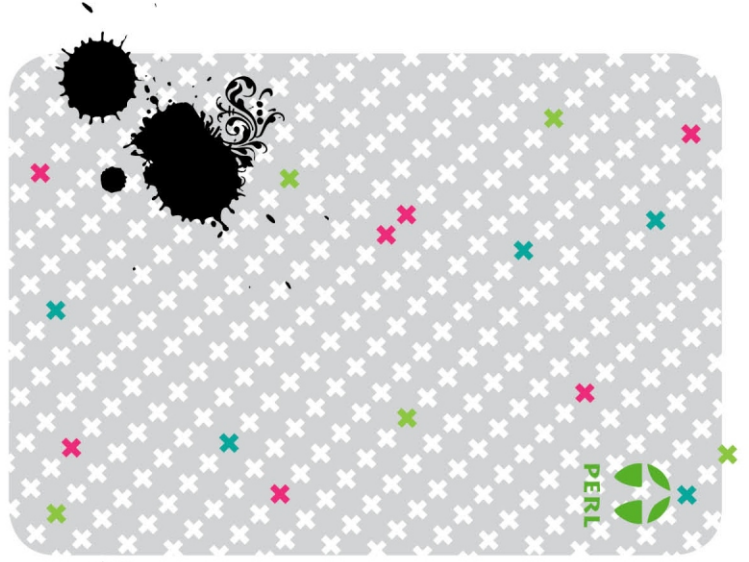
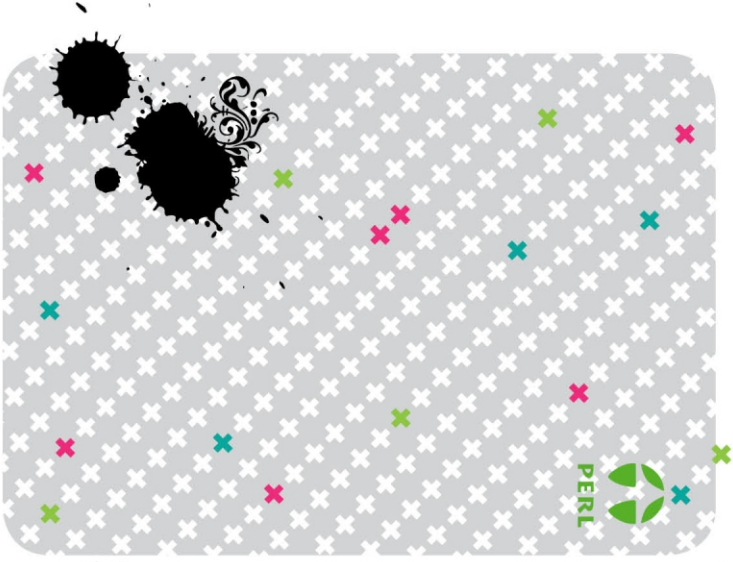
TAUPYMAS
Pinigų atidėjimas vėlesniam
panaudojimui; veiksmas
atliekamas tuomet, kai nesinori
išleisti visų savo pajamų.

BEDARBYSYBĖ
Neturėjimas darbo.

VALIUTA
Pinigai, naudojami konkrečioje šalyje;
valiutos keitimo vienetas.

6 Priedas – užduočiai „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“

PETITĖS ISTORIJA

Ši istorija gali būti papildomai naudojama prie kortelių žaidimo. Esminė idėja yra išprovokuoti įvairius požiūrius ir mintis apie finansinius dalykus, kurie pasakojami istorijoje. Mokytojas ar vedėjas gali paskatinti besimokančiuosius suprasti ir įsiminti terminus, kurie naudojami istorijoje bei juos panaudoti diskutuojant apie tai, kaip jie suprato situaciją.

Petitė, t.y. 5 Eurų banknotas šįryt atsibudo **bankomate** ir svarstė, kokia gi bus ši diena. Pėteris atsibudęs savo jaukioje lovoje tėvų namuose jau žinojo kokia bus jo diena - ir vėl be **pinigų** kišenėje.

Pėterio močiutė Patricija atsibudo ir apsidairė savo bute, kuris buvo toks tuščias ir pagalvojo, kažgi kokia bus šiandien diena.

Minutėlę.....tai bent siurprizas! Pėterio mama šį rytą nuėjo iki šalimais esančio **bankomato**. Ji padavė Pėteriui šiek tiek **pinigų** ir paprašė nupirkti močiutei maisto pakeliui į mokyklą. Tai buvo pirmas kartas kai Petitė pirmą kartą pamatė Pėterį.

Pėteris nuėjęs į **parduotuvę** pasinaudojo įvairiomis nuolaidomis, kurias matė **reklamoje**. Koks malonus siurprizas! Jam liko daugiau **pinigų**, nei jis tikėjosi. Petitę su kitais sutaupytais banknotais jis įsidėjo į kišenę. Kai Pėteris nunešė maistą močiutei, jis suprato, kad namuose trūksta televizoriaus. Pėteris nebepaklausė kur dingio televizorius, nes nuskubėjo į mokyklą. Iš Pėterio atneštų produktų močiutė išsivirė sriubos ir išėjo susitikti su draugais į jai įprastą vietą.

Mokykloje Pėteris tą dieną turėjo pamoką apie namų ekonomiką ir **biudžetą**. Per pamokas klasėje vyko diskusija apie **pajamas, išlaidas, taupymą, investavimą**. Taip pat buvo diskutuojama apie tai kaip keičiasi **norai** ir **poreikiai** priklausomai nuo gyvenimo būdo ir tarpsnio. Po pamokos Pėteris galvojo: kažgi kaip jam reikėtų pasielgti su pinigais kišenėje?

Skambutis suskambėjo ir jis išėjo namo. Pakeliui jis sustojo šalia parduvės su gražiais aksesuarais ir pagalvojo nupirkti savo merginai šalikėlį, tačiau tada nusprendė, kad vietoj to, jis nupirks močiutei jos mėgstamiausių saldainių, kad ji geriau pasijaustų, nes ji šį rytą atrodė tokia niūri... Pėteris nususuko nuo vitrinės ir nuėjo gatvė. Eidamas atsitiktinai žvilgtelėjo į lošimų namų vidų. „O ne!!! Ar tik tai ne močiutė prie lošimų automato?“

Tuo pačiu metu Petitė vis dar galvojo kokia bus jos diena.

7 Priedas – užduočiai „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“

KORTELIŲ TERMINAI IR JŲ APIBRĖŽIMAI

Reklama - mokama bendravimo forma skirta skelbti informaciją apie produktus, paslaugas, idėjas ar renginius.

Parduotuvė - vieta, kur žmonės gali įsigyti produktų ir paslaugų.

Vartojimas - produktų ir paslaugų naudojimas arba pirkimas.

Darbas - užduotis, kurią reikia atlikti.

Bankas - institucija, teikianti finansines paslaugas: pvz., priima indėlius, suteikia taupymo ir investicines paslaugas ir paskolas.

Skola - pinigai, kurie iš ko nors pasiskolinti.

Biudžetas - planas, kuris remiantis konkrečiais tikslais yra skirtas per tam tikrą laiką sutaupyti ir išleisti turimus pinigus.

Bankomatas - mašina esanti viešoje vietoje, kur asmenys gali prisijungti prie savo banko sąskaitos naudodamiesi savo mokėjimo kortele.

Pasirinkimas - sprendimas dėl skirtingų galimybių ar galimybių.

Išlaidos - išleisti arba panaudoti pinigai.

Azartinis lošimas - žaidimas, kurio metu rizikuojama prarasti pinigus ar kitus išteklius.

Švietimas - proto ir charakterio raida įgyjant žinių ir įgūdžių.

Sukčiavimas - ketinimas apgaulės būdu pasisavinti svetimus pinigus.

Laimė - teigiamos emocijos; džiaugsmo ar gerumo jausmas.

Infliacija - procesas, kurio metu daugumos produktų ir paslaugų kainos bėgant laikui didėja; atlyginimai taip pat paprastai didėja.

Draudimas - sistema, kuriai žmonės iš anksto į fondą moka pinigus tam, kad jei kažkas negero nutiktų, jie gautų šiek tiek pinigų kad būtų kompensuoti patirti nuostoliai.

Pajamos - visos gautos pinigų įplaukos, uždarbis.

Poreikis - kažkas, kas labai reikalingas asmeniui.

Mokėjimo kortelė - banko ar įmonės išleista plastikinė kortelė, kuri naudojama pinigams išsiimti arba operacijoms be grynųjų pinigų.

Skurdas - ekonomine prasme – būseną, kai žmogui trūksta pinigų ar kitų išteklių, oriam gyvenimui.

Palūkanos - kaina, kuri mokama už paskolą arba pelnas už paskolintus pinigus; papildomi pinigai, sumokėti už skolinimą arba gauti iš santaupų / investicijų.

Investavimas - būdas naudoti ar atiduoti pinigus saugojimui su tam tikra rizika.

Gyvenimo būdas - kelias, kurį žmogus pasirenka gyvendamas.

Pinigai - priemonė (objektas arba įrašas), kuri visuotinai pripažinta kaip mokėjimas už produktus ir paslaugas.

Turtas - didelių pinigų sumų, vertybių valdymas, turėjimas.

Rizika - pavojus kuomet gali atsitikti kažkas negero.

Norai - kažkas, ką norima turėti, tačiau tai nėra būtina.

Antrinis panaudojimas - procesas kuomet dar kartą naudojama arba alternatyviai naudojama.

Atsakingumas - pasirinkimai ir veiksmai, kurie daromi atsižvelgiant į asmens ir bendruomenės gerovę.

Taupymas - pinigų atidėjimas vėlesniam panaudojimui; veiksmas atliekamas tuomet, kai nesinori išleisti visų savo pajamų.

Bedarbystė - neturėjimas darbo.

Valiuta - pinigai, naudojami konkrečioje šalyje; valiutos keitimo vienetas.

8 Priedas – užduotims: „Kieno ši istorija?“ ir „Pirmo puslapio naujiena“ ATSAKINGO IR DARNAUS GYVENIMO KORTELĖS

<p>VARTOJIMAS</p> <p><i>Raktiniai žodžiai</i></p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr><td>Poreikiai</td><td>Norai</td></tr> <tr><td>Darnus</td><td>Nedarnus</td></tr> <tr><td>Maistas</td><td>Paslaugos</td></tr> <tr><td>Išteklių efektyvumas</td><td>Atsakingas</td></tr> <tr><td>Vartotojo elgesys</td><td>Sveikata</td></tr> <tr><td>Minimizavimas</td><td>Ligos/sergamumas</td></tr> <tr><td>Atliekos</td><td>Nepakankamumas</td></tr> <tr><td>Alkis</td><td>Nutukimas</td></tr> <tr><td>Produkcija</td><td>Pašalinimas</td></tr> <tr><td>Anglies dioksidas</td><td>Remontuoti</td></tr> <tr><td>Perdirbti</td><td>Antrinis panaudojimas</td></tr> <tr><td>Sumažinti</td><td>Godumas</td></tr> <tr><td>Tekstilė</td><td>Prekės</td></tr> <tr><td>Mada</td><td>Dizainas</td></tr> <tr><td>Energija</td><td>Skola</td></tr> <tr><td>Vanduo</td><td>Kelionė</td></tr> <tr><td>Atsakinga prekyba</td><td>Dovana</td></tr> <tr><td>Vietinė produkcija</td><td>Darbas</td></tr> </table>	Poreikiai	Norai	Darnus	Nedarnus	Maistas	Paslaugos	Išteklių efektyvumas	Atsakingas	Vartotojo elgesys	Sveikata	Minimizavimas	Ligos/sergamumas	Atliekos	Nepakankamumas	Alkis	Nutukimas	Produkcija	Pašalinimas	Anglies dioksidas	Remontuoti	Perdirbti	Antrinis panaudojimas	Sumažinti	Godumas	Tekstilė	Prekės	Mada	Dizainas	Energija	Skola	Vanduo	Kelionė	Atsakinga prekyba	Dovana	Vietinė produkcija	Darbas	<p>VIETOS IR GLOBALI BENDRUOMENĖ</p> <p><i>Raktiniai žodžiai</i></p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr><td>Socialinis vienetas</td><td>Istorija</td></tr> <tr><td>Bendravimas</td><td>Švietimas</td></tr> <tr><td>Apsauga</td><td>Lygybė</td></tr> <tr><td>Būstas</td><td>Parama</td></tr> <tr><td>Gyvenvietė</td><td>Pastatas</td></tr> <tr><td>Miestelis</td><td>Prekyba</td></tr> <tr><td>Miestas</td><td>Šeima</td></tr> <tr><td>Kaimas</td><td>Mokykla</td></tr> <tr><td>Lūšna</td><td>Ekonomika</td></tr> <tr><td>Sanitarija</td><td>Sveikata</td></tr> <tr><td>Tapatybė</td><td>Moralė</td></tr> <tr><td>Kultūra</td><td>Ryšiai</td></tr> <tr><td>Skola</td><td>Pagalba</td></tr> <tr><td>Organizacija</td><td>Socializacija</td></tr> <tr><td>Vietos gyventojas</td><td>Skurdas</td></tr> <tr><td>Kaimiškas</td><td>Miestietiškas</td></tr> <tr><td>Kultūra</td><td>Lenktynės</td></tr> <tr><td>Lytis</td><td>Darbo sąlygos</td></tr> <tr><td>Vaikų darbas</td><td>Atsakomybė</td></tr> </table>	Socialinis vienetas	Istorija	Bendravimas	Švietimas	Apsauga	Lygybė	Būstas	Parama	Gyvenvietė	Pastatas	Miestelis	Prekyba	Miestas	Šeima	Kaimas	Mokykla	Lūšna	Ekonomika	Sanitarija	Sveikata	Tapatybė	Moralė	Kultūra	Ryšiai	Skola	Pagalba	Organizacija	Socializacija	Vietos gyventojas	Skurdas	Kaimiškas	Miestietiškas	Kultūra	Lenktynės	Lytis	Darbo sąlygos	Vaikų darbas	Atsakomybė						
Poreikiai	Norai																																																																																
Darnus	Nedarnus																																																																																
Maistas	Paslaugos																																																																																
Išteklių efektyvumas	Atsakingas																																																																																
Vartotojo elgesys	Sveikata																																																																																
Minimizavimas	Ligos/sergamumas																																																																																
Atliekos	Nepakankamumas																																																																																
Alkis	Nutukimas																																																																																
Produkcija	Pašalinimas																																																																																
Anglies dioksidas	Remontuoti																																																																																
Perdirbti	Antrinis panaudojimas																																																																																
Sumažinti	Godumas																																																																																
Tekstilė	Prekės																																																																																
Mada	Dizainas																																																																																
Energija	Skola																																																																																
Vanduo	Kelionė																																																																																
Atsakinga prekyba	Dovana																																																																																
Vietinė produkcija	Darbas																																																																																
Socialinis vienetas	Istorija																																																																																
Bendravimas	Švietimas																																																																																
Apsauga	Lygybė																																																																																
Būstas	Parama																																																																																
Gyvenvietė	Pastatas																																																																																
Miestelis	Prekyba																																																																																
Miestas	Šeima																																																																																
Kaimas	Mokykla																																																																																
Lūšna	Ekonomika																																																																																
Sanitarija	Sveikata																																																																																
Tapatybė	Moralė																																																																																
Kultūra	Ryšiai																																																																																
Skola	Pagalba																																																																																
Organizacija	Socializacija																																																																																
Vietos gyventojas	Skurdas																																																																																
Kaimiškas	Miestietiškas																																																																																
Kultūra	Lenktynės																																																																																
Lytis	Darbo sąlygos																																																																																
Vaikų darbas	Atsakomybė																																																																																
<p>BIOJVAIROVĖ</p> <p><i>Raktiniai žodžiai</i></p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr><td>Aplinka</td><td>Ekosistema</td></tr> <tr><td>Darnus</td><td>Nuvertėjimas</td></tr> <tr><td>Tarša</td><td>Suskaidymas</td></tr> <tr><td>Gyvenimo būdas</td><td>Varžybos</td></tr> <tr><td>Gundymas</td><td>Augmenija</td></tr> <tr><td>Rūšis</td><td>Vietinis</td></tr> <tr><td>Rezervas</td><td>Poilsis</td></tr> <tr><td>Apsauga</td><td>Buveinė</td></tr> <tr><td>Abipusis sugyvenimas</td><td>Eksplotacija</td></tr> <tr><td>Reguliavimas</td><td>Balansas</td></tr> <tr><td>Gyvūnai</td><td>Išnykęs</td></tr> <tr><td>Augalai</td><td>Populiacija</td></tr> <tr><td>Genai</td><td>Kraštovaizdis</td></tr> <tr><td>Procedūra</td><td>Invazinės rūšys</td></tr> <tr><td>Sunaikinimas</td><td>Žmogaus įtaka</td></tr> <tr><td>Evoliucija</td><td>Pavyzdinės rūšys</td></tr> <tr><td>Renaturacija</td><td>Klimato kaita</td></tr> <tr><td>Temperatūra</td><td>Medžioklė</td></tr> <tr><td>Atsakomybė</td><td>Ekosistemų nauda</td></tr> <tr><td>Maisto tinklas</td><td>Ūkininkavimas</td></tr> </table>	Aplinka	Ekosistema	Darnus	Nuvertėjimas	Tarša	Suskaidymas	Gyvenimo būdas	Varžybos	Gundymas	Augmenija	Rūšis	Vietinis	Rezervas	Poilsis	Apsauga	Buveinė	Abipusis sugyvenimas	Eksplotacija	Reguliavimas	Balansas	Gyvūnai	Išnykęs	Augalai	Populiacija	Genai	Kraštovaizdis	Procedūra	Invazinės rūšys	Sunaikinimas	Žmogaus įtaka	Evoliucija	Pavyzdinės rūšys	Renaturacija	Klimato kaita	Temperatūra	Medžioklė	Atsakomybė	Ekosistemų nauda	Maisto tinklas	Ūkininkavimas	<p>KLIMATO KAITA</p> <p><i>Raktiniai žodžiai</i></p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr><td>Energija</td><td>Anglies dioksidas</td></tr> <tr><td>Kasamas kuras</td><td>Šiltnamio dujos</td></tr> <tr><td>Teršalai</td><td>Globalus atšilimas</td></tr> <tr><td>Toksiškas</td><td>Transportas</td></tr> <tr><td>Natūralus</td><td>Šildymas</td></tr> <tr><td>Ištekliai</td><td>Ekstremalus</td></tr> <tr><td>Orų specifika</td><td>Atmosfera</td></tr> <tr><td>Vanduo</td><td>Globalus</td></tr> <tr><td>Vandenynas</td><td>Temperatūra</td></tr> <tr><td>Ledas</td><td>Emisijos</td></tr> <tr><td>Lietus</td><td>Jūros lygis</td></tr> <tr><td>Sniegas</td><td>Migracija</td></tr> <tr><td>Vėjas</td><td>Potvynis</td></tr> <tr><td>Sausra</td><td>Gaisrai</td></tr> <tr><td>Sveikata</td><td>Atsakomybė</td></tr> <tr><td>Darnumas</td><td>Išnykimas</td></tr> <tr><td>Sunaikinimas</td><td>Skurdas</td></tr> <tr><td>Badas</td><td>Adaptacija</td></tr> <tr><td>Konfliktas</td><td>Ateitis</td></tr> <tr><td>Ūkininkavimas</td><td>Miškų naikinimas</td></tr> </table>	Energija	Anglies dioksidas	Kasamas kuras	Šiltnamio dujos	Teršalai	Globalus atšilimas	Toksiškas	Transportas	Natūralus	Šildymas	Ištekliai	Ekstremalus	Orų specifika	Atmosfera	Vanduo	Globalus	Vandenynas	Temperatūra	Ledas	Emisijos	Lietus	Jūros lygis	Sniegas	Migracija	Vėjas	Potvynis	Sausra	Gaisrai	Sveikata	Atsakomybė	Darnumas	Išnykimas	Sunaikinimas	Skurdas	Badas	Adaptacija	Konfliktas	Ateitis	Ūkininkavimas	Miškų naikinimas
Aplinka	Ekosistema																																																																																
Darnus	Nuvertėjimas																																																																																
Tarša	Suskaidymas																																																																																
Gyvenimo būdas	Varžybos																																																																																
Gundymas	Augmenija																																																																																
Rūšis	Vietinis																																																																																
Rezervas	Poilsis																																																																																
Apsauga	Buveinė																																																																																
Abipusis sugyvenimas	Eksplotacija																																																																																
Reguliavimas	Balansas																																																																																
Gyvūnai	Išnykęs																																																																																
Augalai	Populiacija																																																																																
Genai	Kraštovaizdis																																																																																
Procedūra	Invazinės rūšys																																																																																
Sunaikinimas	Žmogaus įtaka																																																																																
Evoliucija	Pavyzdinės rūšys																																																																																
Renaturacija	Klimato kaita																																																																																
Temperatūra	Medžioklė																																																																																
Atsakomybė	Ekosistemų nauda																																																																																
Maisto tinklas	Ūkininkavimas																																																																																
Energija	Anglies dioksidas																																																																																
Kasamas kuras	Šiltnamio dujos																																																																																
Teršalai	Globalus atšilimas																																																																																
Toksiškas	Transportas																																																																																
Natūralus	Šildymas																																																																																
Ištekliai	Ekstremalus																																																																																
Orų specifika	Atmosfera																																																																																
Vanduo	Globalus																																																																																
Vandenynas	Temperatūra																																																																																
Ledas	Emisijos																																																																																
Lietus	Jūros lygis																																																																																
Sniegas	Migracija																																																																																
Vėjas	Potvynis																																																																																
Sausra	Gaisrai																																																																																
Sveikata	Atsakomybė																																																																																
Darnumas	Išnykimas																																																																																
Sunaikinimas	Skurdas																																																																																
Badas	Adaptacija																																																																																
Konfliktas	Ateitis																																																																																
Ūkininkavimas	Miškų naikinimas																																																																																

9 Priedas – šioms užduotims „Buvimas savimi ir identitetas“,
„Susitikimas viduryje“, „Ką mes perkame?“

Nuotrauka Nr. 1, šaltinis: Lina Straukė

Nuotrauka Nr. 2, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 3, šaltinis: Colourbox.com

Nuotrauka Nr. 4, šaltinis: Lewis Akenji

Nuotrauka Nr. 5, šaltinis: Wikimedia Commons

Nuotrauka Nr. 6, šaltinis: Colourbox.com

Nuotrauka Nr. 7, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 8, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 9, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 10, šaltinis: Leonid Smulskiy

Nuotrauka Nr. 11, šaltinis: Colourbox.com

Nuotrauka Nr. 12, šaltinis: Lina Straukē

Nuotrauka Nr. 13, šaltinis: Leonid Smulskiy